

Ђул-Марикина приказња

ПРИПОВЕТКА

написала

Јелена Јов. Димитријевића

(СВРШЕТАМ)

V

А један дан... Седела сам у таткови ми читаву недељу сас Миту. И Мита туј спијене, одогле идеше на дућан, и па туј дође на вечеру; а ручак му се носеше одовде сваки пут кад год смо у таткови ми на гости.

Један дан, прокашља се татко пред сокакња врата. Не је имаја адет да чука у врата више но салте један пут, а к'д више чује л'лане ели папуче кроз обор, иде ники да му отвори, он узне та се прокашље: салте да не питујемо који је, но једнаг да отворимо. Један дан баш пред киндију прокашља се, а ја отрча да отворим. Улезе а не ме погледа. Познава се што ништо има, зацрвенеја се у лице.

— Дај ми, вика, ацике, овај други појас.

Нана излеже.

— Изми ми, вика, Зојке, (снаје му) јеменије. Стануја сам сас једну нигде у каљинште.

Снаја отрча.

— Донеси ми, вика, Маријо, онај фес што си је у голему собу на кал'и.

И ја отрча.

Мрвка, па нана ми више држи појас а татко се обрће, опасује се. Ја сам донела фес и турила сам га на један јестак на мнџерлак. Снаја му измила јеменије, и намести ги за обување у собу на орозан. У таткови ми беше из-

мећарка дајма, ама за што: да помогне нана око готвење, око месење леб, прање чемашир; а метење и судови тој си је било моје и снајино. Татка пак сви слушашемо; а чим дојде дом', Бошке, оно си је у кућу никако другојаче — познава се што је туј домаћин.

Спраји се па отиде. — „Куде ли ће? и што ли му је?“ аборио и поглеђујемо се; а тике отутке та пред сокакња врата три пут: чук! чук! чук!

— Чича-Коле! — и отрча та отвори.

И тај Чича-Коле, брат од чичу татку ми, неје чукаја у врата, но сас бастун у калдрму трипут. А ники неје могаја како он. Никако: чук... чук... чук... И бата-Сотир толико пут та у калдрму сас бастун, и па један ми брат од чичу; ђаволи, правешеју максуз такој, е га би ја помислела што божном чука чича-Коле. Ама ништо, несу умејали како он, јербо кад отрчим да отворим, ја при врата: „Кој чука?“ А кад се гласу и ја отворим, њим ги мука што несу могли да ме преварају. Чича-Коле неје чукаја у калдрму што га мрвеше да одговара, јербо је зборљив, зборљив, но салте од чукање па врата да не фатимо мерак кој' ли је; знаш, турско време беше.

Улезе. Фес му баш до уши, како сваки пут; од напред му пубе подугачко но од навраг, на грбину му се подигло; оди кроз обор, питује што работимо и све сас бастун: чук, чук...

Пољуби га у руку и нана, јербо је до татка много постареј. Стар јако беше.

Чини здраво живо сас нас, па једнаг;

— Отиде ли ација, ацике?

ВАЦЛАВ БРОЖИК, ЧЕШКИ СЛИКАР!

— Отиде, аџендаћ,¹ ама не знам куде.

— Ниси питала? Ни на он каза?! Еј, звер! Еј Турци! Да је отишеја за нику малечку работу, ајде, ама овој си је големо, дубоко.

— Аман, аџендаћ! Што има? — пита нана и узе да се тресе.

— Што? Да ми прошћана твоје лице, аџике, онај могорац, Ђоша, отишеја у Господина та му рекнуја да у нику недељски или добар дан прокуне аџију у цркву пред сав народ.

Тике туј јадна нана:

— У, туго! У, леле! У, Бошке! У! У! У! — и седе на миндерлак не гледајећи што је чича-Коле на ноге. — Туго! Туго! Заш' с'г да иде у Господина к'да све пројде? Туго! У! У! У! — абори, клати се и тури руке под дожичку. —

— Заш'? Што ће му Димитрије умре, за тој. Фатило си момче тропљанку² за нашу Марику...

А јаа! Дори узе да вијем... Забраји што имам мужа...

— Куде ће на он да може сас девојче на Кришено Чело? Какав је Кришено Чело, такво му је и девојче: Шонови, Вугари; а Димитрије је асли Нишлија — бата!... За нашу ће он Марику умре, с'в народ казује...

— Аман, аџендаћ, немој више! Зар не видиш што ће ми се девојче утепа... А ја истина туцам се и вијем.

Чича-Коле пак, дете, ништо друго; што у чаршију чује, све ће си при жене прикаже, и' уме ништо да сакута!... Јако стар беше... На и овај дан такој. Таман ми се огањ у срце беше сас пенел прекрија, а чича-Коле га радува та мани се. А нана пак од овај абер дори се разболе, и одеше по кућу како шашана. —

К'да ми татко чу што напраји Ђоша, једнаг отрча у Господина, даде му паре више колико му даде и рече: да прокуне онога који је крив, не помињајећи никога. Господин пак беше Грк, та поган за пару, мани се; Ђоша му попре рекнуја, а он прокле онакој како му мој татко рече.

И што би? У нашу кућу ништо. На Ђошу се, долеко било одовде, кућа затвори, затре му се, долеко било од свакога, све до корен. Тој си је било Господиново проклесто у цркву, неје ништо мало. Пинши му умре... ама он неје умреја од Господиново проклесто, но од дертови за мене... за мене си фати тропљанку и умре Димитрије... Истина неје умреја једнаг, но гоца ми ти пројде, ама пак за мене умре... Но се салте чудим како ја од онол'ки жал не умре... Зар што ми јако добро при Миту беше... Другар добар, свекрва добра, з'лве... А, лелке, туго! Димитрије си јадан умре, а салте се један пут сас њега орето... Болаи, болаи, једва идеше; срете ме кад идешем са свекрву ми у таткови, на ме гледа, и ја у његови очи погледа и тике ми застаде ништо у груди, зашти ме, не могу да дијам, не могу да си душу повратим... У! Чуваја Бог од такву муку свакога!...

А к'да чу што је умреја, а ја дањом како камен, а ноњом, к'д Мита снине, плачем, плачем... Ама неју више за тој. Три дана да аборим па не би могла дертови ми да кажем; а да сам писмена:

Што је гора, да је лис' артија,

Што је вода, да је мурићена —

Па не би могла јадн да испишем.

И јоште на кога се од Господиново проклесто познаде, беш се зачудиш. Ете, на кир-Тодорчу, знаш, на онога кир-

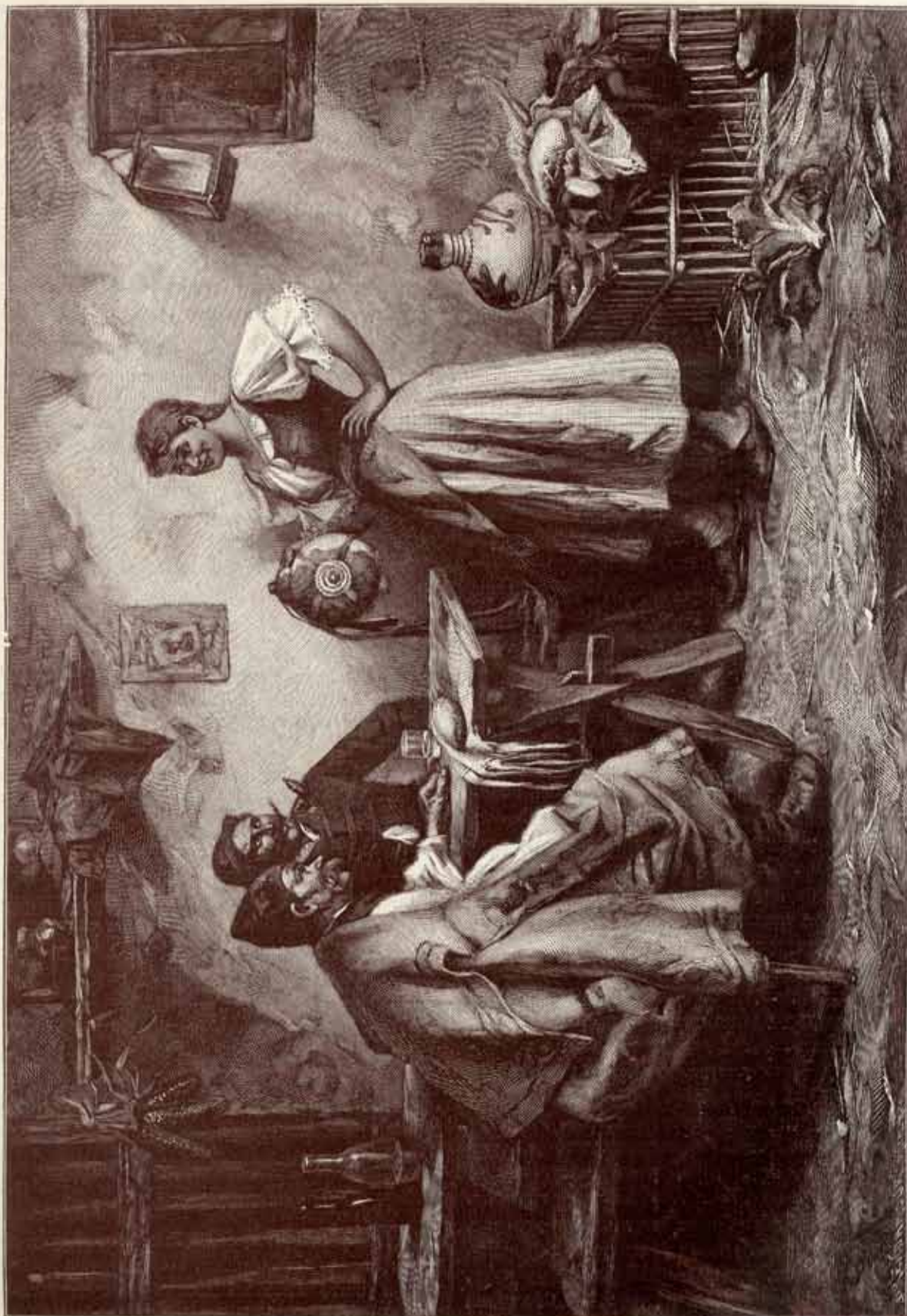
Тодорчу што ме мене мрзеше на њега? Умре му девојче, Агна, убава како ружица, како љубичица; и многи му жми јоште дојде на главу... А онаг сам чула што све оној тај кир-Тодорча напраји; јербо при татка ми је аборија лошо за Ђошу, при Ђошу пак за мојега татка. Аборија што ће си он, Ђоша при тол'ки свој мал, при дућани, при куће, при ложа, од својега пријетеља Цицарина бидне пред Нишлије у посмешу: и за чена, и за снајине аљине, и за једно друго. Ђоша пак, поган, мислејећи да ми је татко истина како Цицарин, та неће заради на зета му маа да растура свадбу ни за ништо јако големо, а никмоли за ђарит и лук, узеја да га за инат мрвке расрди и пред Нишлије попре посмеша. Ама татко ми, видела си, не беше Цицарин, но асли Нишлија — те не теја да трпи маскаре. А заш' је пак кир-Тодорча лагаја? Е га би се пријетељи скарали и докарали да се свадба растури, та да си туј уладе, куде је и мал, и момче и добро и убаво, за Ђошинога сина Димитрија да си уладе он своје девојче, Агну, што беше онаг стасала за удавање, како петровка јабука око Петров дан за ручање. Ама он једно, к'смет друго: Кришено га Чело претече. А било ли је овој истина, не знам, тике мене ме беше жал за његову Агну, ако сам овој чула. Истина несам чула ни од татка ни од мајку, но од жене, ама на ми прилега да неје л'жа... Пеје. Јербо заш' ме пинши онол'ко на њега мрзеше.

А за Димитрија ме беше јако жал, дор нема дете, а т'г... Сас Митин милос' сам се салте замајувала, а прокај дете узе да си забараљам мој севда, да не мислим све за њег'... Дете! Има мушко чедо, убаво, красно, да се прекнише човек за њега, за приказ... Има дете сас модри очи, две ми очи, модри!... Бело, убаво... Друго си је човек, друго чедо. Од чедо ништо на свет поблаго, ни на поголем милос'... Како с'г да га њега гледам!... А један дан, како да је било јучерке, такој ми је овој у памет. Пролет. Велики пости. Чедо ми је Сотир од не' шес'... рамно шес' месеца имаше. Слунце греје, греје, па дори прежива, та обрнуле спрема њега бабе грбине; дрвеће исцавтело, па како да је по бадем, шестелије, прешње и слине, што се по башчу и на по обор на редови белеју, пало ње; мислеја би човек да си је ње, да се не зеленеје по обор млада травка како зелена черга; а по траву белене се цвеће од бадем, што је више прецавтело и опало, па ти приличе како да су по туј зелену чергу бели цветови, ткајени на прсти. А зумбул пред кућу, око голему љошку куде седешем тај дан сас комшике, сас нану ми и з'лву девојче, исцавтеја, исцавтеја, а који је пак катмер, његове су луле посрнуле исто како цветови на шарош-каранџил. А ветар ете ти га тике та на ма' на ма'; ветар меришљав, од пролет, што га Турци викају *бе'ар*, дуне, ама кол'ко? Како да ти од нигде долети сокол па тике сас крила — један-пут. Дуне, а ти отвориш уста да ти улегне у душу мирис од цвеће на дрвеће и од зумбул, изменано, што ти од њег' дојде дори тужио на срце. Ветар дуне а разлету се бели цветови што су прецавтени, и падају по љошку куде сам ја сас комшике, нану ми, з'лву девојче, сас дете, пада по наше косе, шамије; а оној моје модроокасто, Сотираћ, гледа цвећен радује се, шири ручичке како да нока да га фати, а к'да га закусне ветар, он не се заплаче, но се смеје, смеје, како да га ники тугичка. Убаво време, убаво. Пролет. Работу више у њиве и у ложа. И свекрва ми од собајде у башчу: садила арпацки и бели лук, сејала љевревиз и магданос³ и назила да ни Миле Кришена Грбина

¹ Еџендаки, господичић.

² Јектина.

³ Цезер и першун.

Ј. ПЕБЕО.

У СЕОСКОЈ КРЧМИ.

(он ни лозу резаше) убаво осмалаци ореже. Орезаја ги, а алва ми девојче врзала шишки да си у њија капљу слезе од лозу, та да си је за косу и њума и мене. Једнаг по ручак. Слунце, слунце. Развикали се пред кућу по сливе врапци. Развикале се кокошке, носу, а нам ни мило што ће си имамо за мастење и шарање за Велигдан ове тазе... Гугутке стале на сепетке, што су под чандије над ћошку куд седнемо, па се спрема слунце пипају и викају гугуу-тџ! гугууу-тџ!... „Један, две, три...“ бројимо, па кад избројимо повисе од седом, а нам ни мило, што се неће време промени, што ће си бидне убаво кад идемо на Панталеј да се причестимо... По ћошку аср'а, па озгор килим, наокој јестаци, а жене поседале на шарена шиљета, старке испружиле ноге а обрнуле грбину спрема слунце; младе седу како на младе приличе, а све работу, грабу, која кошуљу, која чарапе, па домаћина, па сина, па дете, па сам' себе; ника граби за причес', а куде су се више причестили, за Велиг-дан. Из комшилак чује се разбој ели мотање цевке: грабу да сврину ткање, та да неје разбој у собу преко Велиг-дан... Сви работу и грабу, па и ја. Ја пак на првечке ми, тога Сотираћа спрањанем кошуљу. Баба му (таткова мајка) одсекла за кошуљу од најголему трубу, неначету, а тетка му гу, сестра таткова, санила; с'га пак прајимо гу од црвену свилу пушке⁴ околу шију и око рукави. У мене је један рукав, у тетку му други, па грабимо која ће попре. И аљинке смо му спрајили, доламицу; и кунија му татко у Васка Стамболију вану калаплију⁵, од зелену кадвуу па сас злато везену, како на турски деца; и кунија му п'т'чке,⁶ црвене па сас зелени пушћулки. Друга му пак баба (моја нана) плетеше чаранке: од белу пређу, турану па сумпор; а јурнек си је за прсти и пете узела од онуја стринка-Таску, убав јурнек, мани се, па наглавчички нашарани девојчички, а око ногу гугучички. Грабимо и радујемо се што ће га обучемо, и што ће га носимо и њег' на Благосес' на Панталеј — да га причестимо: мило не што ће си је од Благосес' и он баш крисјанин... Он, туго! мој Сотираћ, модроок, с црне тренке, дугачке, густе, што приличешеју на замршен ибришим. Сас тренке се беше фрљило на татка му. Сотираћ, бел, убав, да се прекине човек за њега, за приказ: седи при бабини му ноге; па њега су си једне басмене шавварке, горе је на мактицу, па врз мактицу јелече, па главу му криво канче, кому је на средину, куде је сас конач убрано, пулче,⁷ а око тој пулче врзан конач, а па конач што ти неје: две три рунице од пофрљано решето, модро ђозбунууче⁸ како шапица, донето од ацилак, па на њега залепен ладен,⁹ и од гуску тртка — да ни га не урочу... Задевају га онеја жене, а он се салте смеје, две ми очи никад не плачеше. На татка се фрљило кротко, па бабу, таткову му мајку, модроокасто, а па другу бабу, моју нану, малечко. Беше никако дете кратачко, кратачко, а дебело. Узела та га задева боба-Настасија, што је модроок, што је малечак; а нана гу пак приказа што је татко зборија и како је наодија приготке на бећари к'д су ме мене тражили. Све гу каза, и за модроокости, и за ђосави, и за малечки, тике ете ти га отутке татко. Остаји јеменије пред ћошку, и уодв, а ми сви на ноге, младе комшике љубу му руку, старе: — „Ш' чиниш, ацијо?“ Он на њи: — „Сполај на Господа!“ такој ни беше адет. Седе па једно шиљте и прекрсти ноге, па једнаг узе унуче му и поче сас њега: — „Дедни Краљевић Марко! Што ми работи дедни јунак,

⁴ Менице. ⁵ Облика као казуп за фес. ⁶ Патице. ⁷ Мало пуце. ⁸ Ђинџуха што штати одурока. ⁹ Некаква црна смола, свет од урока.

дедино мушко?“ — збори, њег' му је што је мушко. — „Сотираћ ће си је, вика, јунак како Краљевић Марко. Не ли дедино мушко? Ако неје к'смет да бидне попре, оно ће се, вика, ти, чедо, тепаш сас наши дидушмани; њег' се, вика, дедни, дигнеш сас Нишлије спротив овија зулумћари; па ће си дојде Србија; па ће си је Ниш како што си је бија Нишини, есеј к'д беше цар-Душан; па ће си па цркву звона бију... А, туго! Салте да дочекам да бидне Ниш Србија Слободија; салте, вика, да улегнем у нишевачку цркву једанпут к'д звона бију, па ако ћу једнаг да умрем. За ништо ти, бре моје унученце, бре дедино кученце, не сам жудан, ни за ручање, ни за шјење, ни за мџл, ни за наре, ни за аљине, ни за милос', ни пак за пријетели; салте сам ти, деткино, жудан за — слободију. А ако умрем, а не дочекам да чујем звона па нишевачку цркву, ја ћу си, бре унученце, отиднем па онај свет сас отклонене очис заради тај голем жалос' неће ми се може заклопу.“ Он збори, а нама од његово зборење ударише слезе па очи, и њему си се тике притресе брада; а Сотираћ не се смеје, но како голучке гуче, како да разбира што му деда збори, па му сас гучање па његови речови одговара. К'д онаш што смо се сви ражалвили, татко обрну друго: узе да збори кол'ко си му је унуче благо, кол'ко убаво, што ће се бидне к'да порасне висок како селвија. Тике туј онај боба-Настасија:

— Јес' па, селвија. Ја га какав је малечак па дебел. Не ли позиваш, ацијо, што ће ти унуче бидне исто како чутура за туцање кафу.

Татко се пак не сећаше зан' га задева боба-Настасија, та вика.

— Неје, Настасијо. Малечки па дебелу носу чутуре за туцање кафу, па гумасти шимшири.

А оваја па се задева (јербо пре' му је била):

— А како те тебе, ацијо, може да бидне мило за тој твоје унуче, к'да је модроокасто?... љ! што ме мрви па модри очи!

— Мене ме па, мори Настасијо, мило, јакко ме мило.

— Модра си је боја, ете, ацијо, за фустани, не за очи.

Туј се татко сети што је нана казала за оној, и узе та се насмеја из с'в глас, па вика:

— Неје, мори Настасијо, преварала си се, јербо за фустани је црвена боја, па зелена, па жута, па ђувезлија, па морава, па пембе, а модра си је салте за зумбул и за — очи. Туј њаше да пољуби унуче му у око, па се тике сети што не ваља, та се трже.

— А ако ти бидне унуч ђосав, та к'да остареје оно како да се обукла у чешире баба? Што ћемо онаг, ацијо?

Жене се присмејаше и узеше да гу бутажу, да ћути, нана пак салте сас очи па њума, а татко не се расрди но се па насмеја и вика

— Е, ништо, Настасијо: за тој ме баш ич неје стра'. Јербо сас бој и сас очи фрљја се па бабе, а за ђосаво нема па кога да се фрљ: покојному Ђуре Сотираћевому, деда бе'у мустаћи есеј! у мене, да прошћаваш, ја кол'ки су (туј се увати за мустаћи и закачи ги поза уши), у татка ће му бидну исти овол'ки, не ли почеја више да ги уврћује а јоште нема ни дваес' године... Што има јоште, Настасијо?

— Нема више ништо, ацијо.

— Е не ли нема, ја би ти с'га прикрајке ништо казаја; казаја би ти ништо салте да не постиш, ама не ли је посино, оно... бели лук ти у очи. Па не ми се задевај више око дете, око дединога Краљевића Марка. А боба-

Настасија, татку ми за пнат, погледа у Сотираћа, па викну:

— Модроокаста Евдокијооо!

— Ааа! С'г љу, с'г, — гласи ми се свекрва из мутвак, мислећи што њума вика (њума си је било име Евдокија), а ми сви та у смејање. Боба-Настасија пак:

— Ама, вика, зар Евдокија пеје у башчу? Гласи се из мутвак... Што работи там?!... Тике свекрва ми ете ти гу: рукави гу по дигнути, на њума су чисте шалваре, ако је у башчу од собајле работила; обедне гу руке пуне; у једну тепсија пуна сас пуцке,¹⁶ што ти се виду како цвеће од дрвеће, у другу руку оканица сас вино, црвено како божур... А, туго! Ручање, пијење, смејање, зборење — дори при вечер...

Такој си у нас Нишлије ниши беша, а с'г?... Бог да прости Димитрија ми! Четерес године пројдоше како јадан праји грци, а ја још по низи пут узнем та мислим за њега, и дојде ми жал, и па потрисам му коске сас моју приказњу. Бог да прости и татка и пану ми, и Миту, и моје ми благо првенче, Сотираћа!... Умре ми завалијца... Од уроци умре... од напоњицу... баш га пресече сас очи једна Врањанка. А што беша тај Врањанка! У један се обор насмеје, у десети се чује. Млада, убава, онакој... и песма гу искочи. Јербо напред како би си ника ништо изручала, једнаг гу песма искочи, та од резилак не може да пројде кроз сокак... Бог да прости и други који сам данас помињала! Сви су при Димитрија одамно, салте одимо по овај бели свет јоште ја и ази-Сотир, брат ми... А, мој младос', и жалос' и радос'!... А, Ниш, срма љумиш — убав ли у моје младо време беша! Нишлије, севдалије!...

Ђул-Марика заврши своју приказњу тужним гласом, са сузом у оку. Ућута, и одмах узе каџан, кушак...

— Јоште по једну лимонку, стринке. У зборење пројде ми време без пијење.

— Фала ти, Советке! Овај си је чашка за здравје на тебе и на твоји. Здрав си!

— Да си жива, стринке!

— Да су ти, Советке, здрави сви, да Бог да! Здрав си!

— Дал ти Бог, ази-Настасија!

— Здрав си, комшике!

— Да си жива, Кира-Ташо!

Захвалила сам домаћици на дочеку а Ђул-Марики на њеној приказњи; опростила сам се са старим, добрим Нишликама; разишле смо се. А знам да смо се једним мислима бавиле по за дуго. И знам да је Ђул-Марика уздицала, идући „дом“ сама, за прошлим временом, за доба својега живота, кад је без витих крила летела под небо, и машала се звезда, месеца, сунца, за доба младости, кад је мислила да „што год лети, све се једе“, кад јој се Ниш чинио леп, леп, кад је у очевој градини крај Ђерђева певада и сањала дивне спове.

А Ниш?

Препорођен, други, више и не личи на онај Ниш из Ђул-Марикине приказње... Али, не. Личи још по мало, и то тамо у Вароши, и на више, где се и сад ките за ухо босиљком старице кад у црвну ноћу; где се и сад носе шалваре испод фишана; где се и сад шири кита преко феса; где се и сад илази у петњу у роганили-панучама; где је и сад по градинама шимшира високих као „сливке“; где и сад гугутке носе и легу се у котарицама обешеним

испод стрехе; где се и сад причају приказње уз вино „испод комину“ и леблебије или „пуцке“; где и сад комшике иду једна другој кроз капицике; где се и сад купују симити и пењерлије за „подручак“; где се и сад готови наут и месо, бабње; где је и сад... Али откуд се могу свега сетити и све поменути што траје последње дане у Нишу у Вароши, и на више, с чиме су се сродиле, саживеле старе и добре Нишлије; што ће понети са собом под Горицу, где је вечити мир, одмор, гробље, азије и ази-Настасије, и азики, Кира-Султане и кир-Тодорче, Димитраћу и Сотираћу, Манинице и Ваннице, Кресе, Сике и Ђул-Марике, синови и кћери старог Ниша, што су онако чували веру своју; што су свакад служили Свети, крсно име своје; што су свој лепи град вазда волели, и што ће до краја живота својега, причајући о старом срећном времену, уздицати и узвикивати: Ниш, срма-љумиш! Нишлије, севдалије!

Ноћна визија на Косову

Ноћ је. Месец бледи светли са висине. Разбојините спава у крилу тишине. Све је изумрло; поток не жубори; Ни весела тичја песма се не хори. Као да су војске, кад су туди пале, И веру и наду собом затрпале, И следиле живот у пакленој студи, Да се више никад, никад не пробуди...

Ал' у тој тишини, опрезно, без гласа, Шта се то потајно кроз таму беласа? Тихо, као гуја кроз ноћ се прокрада:

То је пастир млади крај белог стада. Он блуди суморан, оборене главе, По тужноме гробљу Србинове славе, И заносно сетно, с пуно света жара, Васкрсава дане из времена стара. Гледа сабље бојне, копља и миздраке, Позлаћене токе и дичне јунаке. Заигра му срце, па у души снује Као да се опет часак приближује. И јест: клик се зачу! — да л' је варка само? — „Још једанпут, браћо! Да царство не дамо! „Стежите панцире! Коње оседлајте! „Витези! Јунаци! Држите се! Устајте!...“

И тад... к'о да свету суд господњи стиже, Тежак неки уздах из земље се диже; Ноћ уздрхта; месец угасну у таму; Гробови се мрачни отворише сами; Дигоше се борци изгинули давно,

¹⁶ Кокчае.

И оживе Звечан и Косово равно —
И оружје звекну... Усред огња жива
Понеше се војске к'о два страшна дива;
Потресе се земља од силе и беса;
Проломи се грозно јавк до небеса;
И опет се круна Лазарева смрви,
И опет се Мурат окупа у крви.
И све се замрачи... Авај, српски јаде!
Вук се опет јави — и све опет паде...

Глува поноћ... Месец сија са висине,
Разбојинште спава у крилу тишине,
Ту цвет не мирише, поток не жубори,
Ни весела тичја песма се не хори.
Као да су војске, кад су туди пале,
И веру и наду собом затрпале,
И следиле живот у пакленој студи,
Да се више никад, никад не пробуди...

Вој. Ј. Илић

† Др. Светозар Милетић

(УСПОМЕНЕ И РЕФЛЕКСИЈЕ О ЊЕГОВОЈ ЖИВОТУ И РАДУ).

— Проф. Г. Гершић —

(НАСТАВАК)

У раду и дебатама Благоевштеноског Сабора већ су се видно онажале и укрштавале две различне струје у политичком правцу и мишљењу; Стојаковић бехе најјачи и највиднији представник старијега политичкога кола, које је хтело још да одржава негдашњу политику лавирања и балансовања између Беча и Пеште а при томе да се ипак у главноме наслана на Беч и узда у дворске кругове; као такав он је дошао с готовим програмом из Беча, који је по себи, са национално-српског гледишта, био врло лепо смишљен и у другим околностима он би био кадар да одушеви Србе. Али Милетић је тада већ био дефинитивно раскрестно с Бечом, већ је била занесена лозинка: споразум с Маџарима на уставном терену и заједничка борба против Бечке реакције и централизације. Према таквом расположењу Стојаковић је представницима млађега кола на сабору изгледао као неко оруђе бечке реакције; Милетић је са својом групом највише допринео томе, да закључци саборски не буду баш сасвим у оном духу, како се у Бечу желело; према већ поменутом плану Бечке владе српски је сабор, да би што боље одиграо намењену му улогу, требало да стане на једно затуцано национално и искључиво привилегијално гледиште, да му захтеви буду што јаче задахнути и обележени тежњом за формисањем и организацијом такве српске војводине, која би била веома налик на кљив забоден у територијалну целокупност угарске краљевине, налик на веку „државу у држави“. Стојаковићев програм беше првобитно тако и састављен; да је он онако en bloc и без измена примљен, српски би народ и у тој прилици опет поново „сјајно“ одиграо улогу политичкога прица у служби Бечких централиста, послужило би као марионета њихова и добар баук према Маџарима, а за се опет не би ништа изградио. Захваљујући Милетићу и његовој групи замисао се Бечких кругова није остварила и

српски је народ на Благоевштеноском Сабору изишао на среду достојанствено као народ савременог политичког образовања и сређених политичких погледа, који се не заноси већ претуреним илузијама и гледа да се користи поукама прошлости и да води рачуна о реалним погодбама самога положаја. Милетић је у својим говорима поново прецизирао своје већ пре тога изнесено гледиште и руководне идеје које он заступа и које је и после тога назда заступао. Тако је између осталог казао „да су привилегије позитивни основ наших политичко-народних права, на ком основу ипак духу времена сходно издати влада; сад свуда овлађује дух уставне равноправности“ и т. д. Па даље је казао: „Истина је да ми имамо задатак пронаћи јемства за обезбеђење наше народности. Али ми се имамо бринути и за уставну слободу, и она је онаква поста звезда наша, као и народност. Ми нећемо хтети обезбедити нашу народност на штету уставне слободе... Ми смо и Срби и грађани“. Према свему може се с правом казати, да је Милетић тада сачувао народ српски од прекора, да бранећи и тражећи своја на привилегијама и на народносном начелу основана права није имао разумевања за велике модерне принципе уставности и равноправности.

Сврши се Благоевштеноски Сабор; посланици се, по савесно свршеном послу, вратили кућама у вери и уздању, да су завршили једно значајно и корисно дело које ће имати практичкога успеха и бити добра основа за национално-политички опстанак и даљи развитак српскога народа у земљама угарске Круне. Све то беше празно уздање! По већ поменутом плану Бечке владе тај је сабор имао само тек да одигра пролазну своју улогу а његовим је закључцима већ у напред било одређено да остану за српски народ само тек једна драгоцену ремишценција а за Бечку владу — макулатура. Народ је путем представака и преко депутација тражио, да се саборски операт узме у поступак, да се увече у живот, али је све то било узаман, све те представке и цео саборски операт добише решење: „Имају се у своје време репродуцирати — ad acta.“ И тако све то борави вечити санак у прањини какве архиве у Загребу или у Пешти. Ма да Благоевштеноски Сабор са својим оператом има сад само још историјскога интереса, ипак се не може порећи, да тај сабор заузима важно и знаменито место у историји угарскога Српства прво по томе, што је ту опет поново од стране надлежних фактора свечано признато, да Срби у Угарској нису тек једна гомила насељених дошљака и бегунаца, један број оделитих индивидуа такве и такве генетичке народности, него да они представљају једну нацију која има права на своје засебно политички-национално представништво, а затим остаје знаменит тај сабор и по томе, што се том приликом показало с колико умне снаге, националне свести и политичког образовања располаже тај народ, те да његов сабор може да има потпуну физиономију једнога модерног европскога парламента. Такав народ нити може без великих жада угинути нити се може ласно прогутати или претонити!

Борба између Беча и Пеште трајала је неколико година, јер су Маџари енергично и стално заступали своје гледиште и нису ништа хтели попустити Бечким централистичким тежњама, а бечка је влада опет налазила да се маџарски захтеви не могу примити а да се не доведе у опасност јединство из у даљим консеквенцијама и сам опстанак монархије. У тој борби Срби не само да нису више хтели да буду помоћници и савезници Бечких кру-

гова и да се дају заваравати лажним обећањима, него су активно и живо учествовали у борби војујући раме уз раме с Маџарима против Шмерлингова централизма и његових германизаторских тежња, а за право и уставну слободу Угарске. Маџари су веома добро увиђали колико им вреди то коректно и пријатељско држање Срба у њиховој борби с Бечом и с тога су у то доба према Србима показивали веома нежно и предусретљиво расположење, давали им пуно лених обећања и та су обећања потицала не од некаквих тренутно занесених млађих политичара и другокласних величина, него су их давали тако стари, опробани и озбиљни политички људи и први маџарски државници као што беху Деак, Етвеш, Андраши, Салај и др. Срби су донекле могли и веровати тим обећањима, јер је у њима свакако било извесне историјске логике после свих

ложај српскога народа у Угарској имали ваада пред очима и шире, крупније интересе целог Српства, а нарочито даљи развој и расплетање источног или, правилније речено, балканског питања. Милетић и његови политички пријатељи у почетку шездесетих година држали су и веровали да ће Маџари, чим извојују самосталност према Бечу, потаомогати тежње Балканских народа за ослобођење, као што се поред осталог могло судити и по оном чувеном Кошутову пројекту Дунавске Конфедерације. И то је дакле био један од разлога за пристајање уз Маџаре у борби против Беча.

Целу ту политичку и парламентарну борбу против Беча, цео тај живљи и енергичнији покрет српскога народа у друшћи с Маџарима сад је већ водио Милетић, уз којег је народ листом пристајао и око којег се као при-

В. ТИТЕЛБАХ.

СЕЉАЧКО КОЛО.

догађаја у г. 1848.—49. и после те године и целог тога покрета. Могло се с довољно основа претпоставити, да су Маџари из свих тих догађаја и тешких некустава умели да наведу правилан закључак и правилну поуку, као што се то поред осталог могло видети и из изјава Кошутових после револуције, кад је био у изгнанству. Но и да није било тих обећања, Срби би и без тога имали још довољно разлога да стоје уз Маџаре у борби с Бечом, јер је такво њихово држање логички морало истицати из свега што је непосредно претходило томе прекрету у њихову политичком правцу. Поред онога, што сам већ горе о томе поменуо, ја ћу овде само још то додати, да су на првом месту Милетић а затим и остали интелегентни Срби, који су уз Милетића пристајали, при својој политичкој држању и раду поред главнога обзира на специјалне интересе и по-

знатога свога „лидера“ прикупљао у све гушћим редовима. Год. 1861. беху на окупу Угарски Сабор и Сабор Троједне Краљевине. У оба та сабора беше одсудна струја против захтева и централистичких смерова Бечке владе и за што самосталнији положај својих земаља; у угарском сабору беху две велике странке, одлукашка, коју је водио Тиса и странка адресоваца или Деакова; обе су се странке у главноме слагале међу собом у томе, да не треба никако поцштати аустријским централистима, не треба примити Фебруарски Патент ни слати посланике у централни парламент аустријски, у „Рајхсрат“, него да треба безусловно остати при томе, да се успостави устав од год. 1848. Сва је разлика међу њима била у томе, што су т. н. одлукашници хтели то да свечано изрекну просто једном саборском одлуком, што би свакојако био веома крупан политички

акт, који би значајно почетак једнога отворенога конфликта и прекидања везе с центром монархије па и са самим двором; адресовци напротив с Деаком на челу представљали су умеренију струју, која је хтела становити и жеље сабора да изјави краљу путем адресе. По заједничком договору адресовци су добили већину. Тада је на сабору угарском од знатнијих политичких људи српских био само Јаша Нгањатовић, који је спадао у Милетићеву политичку групу; као такав он се придружио одлукашкој странци и држао је у сабору велики говор у прилог њеном гледишту. Кад су у Бечу видели какав дух веје у угарском сабору, они су одмах били на чисто с тим да се с таквим сабором не може даље преговарати ни расправљати и с тога као одговор на адресу сабора изиђе краљевски рескрипт којим се захтеви адресе одбијају и сабор распушта. Одмах после тога распуштањем је и Сабор Троједне Краљевине. Настала је т. з. провизорија, која је трајала све до г. 1865.

За време те провизорије, где је била обустављена цела уставна машинерија, Шмерлинг је наумио административним апаратом, пресијом па већ и самим трајањем тога мучнога провизорнога стања да замори и сломи Маџаре, а поред тога је непрестано још у својим политичким комбинацијама рачунао и на помоћ немацарских народности. Бечка је влада непрестано још показивала неко пријатељско расположење према тим народностима, Словаци су доста користи извукли на тога доба провизорије, јер су тада основали своју „Матицу“, своје гимназије и т. д., а тако је исто Шмерлингова влада извесним концесијама придобила Румуне и Сасе у Ердељу, те је код њих постигла то, да је ердељски сабор без и против воље Маџара послао чак и своје посланике у Бечки централни парламент. Али су у то доба међу свим тим народностима највише значили Срби; према њима је Бечка влада покушавала такође опет поново своје већ познато кокетовање и оне ситне политичке мајсторије са постављањем извеснога броја Срба у нека боља звања, са давањем већ толико пута употребљених магловитих али ваада предусретљивих одговора о изгледима за успостављање Војводине тамо доцније и т. д. У Милетићевим је рукама био кључ за решење питања о држању Срба; он је могао тада учинити диверзију у корист Бечу и тиме знатно отежати положај Маџара у тој тешкој борби. Али Милетић не беше човек који подлеже трепутним импресијама и који се у своје држање и правцу повија и колеба час на ону час на ону страну; он је добро размислио о одсудном кораку, што га је учинио кад је огласио овршетак свих рачуна с Бечом и ступање у борбу за устав у вези и споразуму с Маџарима; кад је већ једном наишао на тај пут и кад је народ листом пошао за њим на тај терен, онда он нити је могао нити је хтео да стане на по пута, да се поведе за сиренском песмом из Беча, и да на крају крајева српски народ опет остане празних шака а уз то још и са поново заслуженом титулом — оруђа и савезника реакције.

Српски је народ, дакле, с Милетићем на челу за цело време те борбе између Шмерлинга и Маџара стајао мушки и храбро на бранику за устав и за самосталност Угарске и ту голему заслугу и услугу српског народа, а пре свега и на првом месту Милетића, Маџари никад не могу порећи. Ја то овде истичем већ и с тога, да се тим јаче обележи и што рељевијна укаже доцнија перфидија маџарских политичара и власника према Србима, а специјално према Милетићу. То је један моменат, који се у историји

Милетићева живота не сме previdети, јер нам он може послужити за психолошко објашњење доцнијим патолошким појавама.

(НАСТАВИЋ СЕ)

У ШУМИ

Агано зефир травину нија,
Лишће по грању тихо повија;
У лугу славуј песме извија,
У селу с торња поноћ извија.

О гледај, мила, звезда трептање,
О слушај птица мило цврктање,
О слушај шапат — слатко појање,
О слушај речи — срца дрхтање.

Да ли то поноћ тихо силази,
Или то анђ'о кршном прилази,
Да наша млада срца потражи,
Љубављу светом да их оснажи?

Београд

М. Д.

Из дневника једног идеалиста

Две буре

Не т'жи се; тие бури
Твоје мисли освојават;
Најпрекрасније лагури
Подир молниј се јављаваат,
ИВ. ВАЗОВ.

ко два и по часа по подне, бацивши несвесни поглед на море и Олимп кроз прозор првога разреда, изненади ме немир који опазих на пучини и нека необична намргођеност целе околине. Олимп се није видео. Није било тешко домислити се да природа нешто спрема. Она је тако људљива у приморским крајевима! И ја, жељан присуствовати призору пуном величанствености и страхоте, наредим редару да не пушта бале док не звони и да се могу слободно сви искунити код прозора и гледати к мору и Олимпу, — питају вас, рекох узимајући каталог, шта сте видели, и тешко оном који не буде знао и умео испричати! То ће вам бити лекција!

На обали. Предигра за буру: умерено надимање мора и намрштеност неба. Не може се гледати ни дисати. Ја одлучих да проживим тај тренутак на самом мору. Досадила ми се монотонија службеног посла. Није да у њему

не уживам; свест о дужности једино је задовољство које имам у овој средини; али то задовољство, ма како да је јако, није довољно да испуни незајакљиву празнину срца младог човека. Одавно сам вребао неко невино уживање. Уз то, и суморност наметнута скептицизмом који је основни тон моје душе од ступања, како се каже, у реални живот, досадила ми се као и једноличност посла и околине. Осећао сам невадржљиву потребу и жељу за јаким узбуђењем које би правац мог духовног живота за време пореметило, уверен ипак да ћу се опет у њега вратити. Ова осећања учинише да сам једва дочекао ову прилику, да не само променим утиске и проживим у самоћи изван града, него и да се наметнем мору баш за време буре. Узбуђење, емоција коју сам назирао, имала је бити страх од опасности која прети човеку у борби или боље одбрани од једне елементарне силе.

Баркари као да су знали моје мисли. Они су поређани по кеју, као вранци по стрејама. Довољно их је погледати на да слете око тебе. Једва скочих у барку. Више покретима валова него весела нађосмо се ја и баркар за час избачени далеко за обалом. Најзад ево ме на пучини мора у тренутку кад се почиње лутити! Почех осећати неко надражење, неко задовољство, неки понос што се у оваком моменту налазим, без страха, на крилу чудовишта у чијој утроби леже безбројне жртве. Град је далеко иза нас, и не осећам потребу да га погледам. Мој поглед бесциљно блуди по пространству, не тражећи ништа да види, и налази границе само на Олимпу и уском хоризонту. Мислим само на себе, или боље само осећам неку општу лагодност коју не могу исказати. Као да дремам, а видим напоре баркареве. У глави ми блесну нека танка светлост у којој видим живе прилике митолошке и историјске. Вечито бих остао у овом стању заборављања на људе и живи свет! Али баркар не дели моја осећања. Он осећа нешто опасно, и само га паре задржавају на овом немирном месту. Имао је право. На један пут почех се јако љулати у овој љусци. Помисао на опасност отвори ми полузатворене очи. Под собом, у дубини мора чујем једно подземно комешање и загушену рику. Барка се као перце диже и спушта по зунчастој воденој ивици. У глави ми се поче мутити и осећам да сам блед. Приђем једином човеку и грлим га тражећи друштва у опасности коју видим. Вицем му: брате, *fratello*. Не разумем шта каже. Заборавих да сам човек, на земљи, да некога познајем или да нешто знам изван себе, чини ми се да сам увек био у оваком стању, да сам саставни део овог мора. Раздражи ме дрскост галебовā који јатомице слећу мислећи да нисмо живи. Баркар је одавно повратио к обали. Али се она не види и бела пена на њеном месту чини се да је део сивскога Олимпа. Ја се уплаших! Егонзам, најчистији и најсилнији у опасности, притаја се за тренутак. Предах се судби. Ова резигнација учини да се мало приберем. Осетих грдну разлику од ранијега. Умерени ритам у почетку беше ме разглагољено, као тихи стихови елегички; а сад, невадржљива игра разбарушених валова прикупила на једно место сву енергију мога живота, и учини ми се као да сам прешао, са сузаним очима, из једне елогије А. Chénier-а на по Демона Лермонтовљева, на ону висину страсти с којом Демон изјављује љубав Тамари... Срце ми је кукало као у преплашене птице и осетих очајање и умор који ме повалише на дно барке... После два часа тешке борбе с најсилнијим елементом у гневу, ја се нађох на копну далеко од људи и кућа.

Остало ми ипак моћи да посматрам. Она подземна струја и страховита рика које се сложеше да ме униште,

сад су далеко од мене али као да ме вијају. Огромна вали од неколико метара, извијајући се спирално као змија, јуре к мени на обали, и не могући прекорачити границу свога накленага царства, синћу страховитом снагом и бљују свој јед на копно, у виду шљунца, дрвља, камења, шкољака и разних нечистоћа... Поуздан у даљини, с победним задовољством гледао сам немоћ елементарне силе да нахуди човеку, који уме да мисли, суди и — бежа...

Сутра дан изиђох да видим дејство олује. Кеј је разваљен; дуж целе обале лежи нечистоћа, морски материјал, шкољке и слој осушене соли. Као после великог пожара!... Околина је тиха, саломљена. Море је од бесне борбе са собом исцрпљено, пружа се мирно као укроћена звер. Дрвље свежије, насмејано. Небо плаво и, према Олимпу, ишарано безбројним раскомаданим облацима. Игра светлости производи на њима благе одблеске који се губе у неизбројним ниансама... По гдекоја барчица развила једра, и лети по мирној пучини као лентир. Изгледа све као удешено! Навикнут посматрати природу у сликама, и знајући вештину и окретност сликареву, човек мисли да несвесна природа није у стању спремити овај приказ, да је све то један величанствен табло заласка сунчевог нацрта и обојен у атељеу руком каквога *maestra*. Ох не! човек би био велик кад би могао копирати ово платно и кад би могао изразити осећања која оно изазива...

Сви ови топови налазе одјека у мојој души. После јучерање борбе, после опасности и тренутне смрти, она се осећа живља, свежија и лакомо куса сласт живота. Она је свежија, као што је свеж цео овај пејзаж који је природа изложила...

Она осећа сласт и радост живота. Она воли да живи, и воли људе и свет које је до јуче презирала.

Само хоће ли то дуго трајати? Да све ово није један моменат, и да неће престати чим дође у додир с људима? Ах то је тајна душе која мисли и срца које осећа: живот човека идеалиста тако је пуно противречности...

Солун.

Григ. Хаци-Ташковић.

Ја умрети нећу, нећу...

Нема спаса!... Нема спаса!...
Већ ме жива друзи жале,
Смрт већ близу, сви је виде,
И последње наде пале.

—
А под мојим дахом боним
Крај постеље цвеће вене,
Мајка стара руке крши,
Браћа плачу око мене.

—
И ја плачем, плачем с њима, —
Видим млад се живот гаси,
Чујем звоно страшног звука:
Пустом граду смрт ми гласи.

Страшно, страшно: у дну гроба,
Притисла ме земља хладна,
А нада мном живот буја,
И нариче мајка јадна...

—
Ја се пренем из бунила, —
Воштаница тихо гори,
Грлећи ме мајка плаче,
„Сине, сине!“ — једва збори.

—
Са сузама у очима
Сви крај мене боног стоје,
Само она преко пута
Везак везе, песму поје.

—
Весела је, срећна, срећна,
Сутра ће јој доћи свати.
Са пољупцем тај ће везак
Једној луди млада дати.

—
А ја слушам њену песму
Срце бије тише, тише,
Па бих клео, ал' на усни
Слабачка ми реч издише.

—
Дах упирем из дна груди,
И сам гасим смртну свећу;
„Беж' од мене, хладна смрти,
Ја умрети нећу, нећу...“

Београд.

Д. Ј. ДИМИТРИЈЕВИЋ.

Смрт

иша пљушти; неколико дана како већ пада без престанка. Толико је напало да изгледа као да не точи воду из себе само мутно небо, него да се она циједи и из виских, влажних зидова, да ју враћа из себе блатњава, презасићена земља, да се и сам ваздух згушњава у маглу од ситне кише. Тло се претворило у барице и каљуже; на своду као да никад није било плаветница, сунце као да се неће никад показати. Цијела се васиона претворила у округле, обилате капљице

што прште зраком, ваљају се низ прозоре, ударају у одијело и шуште, шуште, и шуштећи губе се у бескрајној монотонији...

Ја и мати стајасмо крај прозора. С почетка се она метала у више маха кроз полутаму виске паробродске стапнице, а онда јој то дозлогрди. Ход јој повећавао нестрпљење, па уздахну и сједе (У послједње вријеме она уздише чешће и необично. Као што киша овлажи прозоре кад вјетар с поља у њих груне, тако и њој засузи око од уздаха. Она то окрива и окрене главу у страну, а очи небу. А послјиде тог уздаха, иза мале почивке, зачује се као његова јека из дубине груди још један глас, једва примјетан и пул бола. Уста јој се промешкоље као да се

осушила, па увлаче у себе нешто од ошће влаге, нога јој се макне као да је туга и кроз њу прострујала, а она се онда утиша). Учинило ми се и да ће зашакати, али није плакала, већ тек трла очи и каткад ме погледала, али јој се ни тада није огледала мисао у плавом оку. И лице јој је — свакако због таме — нешто блијеђе а око плавије и ја је врло жалим.

Не знам управо ни сам зашто смо тако жалосно расположени баш пред очев долазак, и зашто волим да се увучем матери у крило, па да се тамо расплачем. И сада бих се завукао у материну сувињу да у соби није још и дебелог капетан шинаве главе, што издаје карте путницима, а њега се ја жадам. Он пише за својим столом и погледа ме, а ја се повлачим испред његова погледа, док се не довукох до зида. Шћућурим се у ђошак од канабета, па претом глацим његова три бијела, порцуланска дугмета, што су преостала на ивици изађане коже. На једином је мјесту допустила превлака, па вири кудеља. Ја је покушавам извадити, али је моју намјеру опазио капетан и чим се ја удубим у посао, загледа се он у мене водљивим својим оком и онда га још јаче стегне онако тешко дисање па би кашљао. Код нас у кући, од како се отац разболно, задаје кашаљ свима силам страх, те зато ја протрием и од капетанова гласа али се брзо умирим. Погледам на матер и гледајући у њу слушам како онај за столом дише, а дисање му прати читав хор шиске, шкрипе и режења у грудима.

Тад се досади мојој матери и сједење. Устаде и приђе мокром прозору, обриса га и погледа на ријеку, што се мутљала и пјенила, шибана вјетром и даждом. И опет не примјети да долази лађа, и да се утјени, благо ми пријеђе руком преко главе и прошапта:

— Мучи, ни бриге те, биће то све добро. Сад ће отац доћи... и она се брижљиво загледа у даљину, онамо откуд треба он да дође.

Мати је тихо говорила, тише него код куће док је отац лежао у кревету, али ипак чим она проговори, преста шкрипа перета на капетанову столу, а у плаћима му јаче узаврије. Мати му се окрену и зајата га молећим гласом:

— Јелте да они лијечинци могу то излијечити? Како не би могли! Зашто би били толико на гласу, само да је он раније отишао... Шта зна, молим вас, овај наш доктор...

— Могу то излијечити, понови капетан спремајући се на одговор. Као и иначе, на лицу му се огледа силна мудрост. Али га и опет превари кашаљ и он поцрвени, па се поче дрмати. Ја се сакрих за рукав од канабета и чинило ми се да ће му сваки час искочити који камичак од напора у грудима. Мати се окрену од њега, лице јој се набора и уздахну. У том се и капетан срећно искашља, тек око му оста нешто сјајно и влажно, па мјесто одговора опет рече као ругајући се: Могу то излијечити (и он сад нагласи то, придајући му оно значење као и мати)... којешта, најбоље је бити здрав и... и... то је главно, да.

— Е, убрза мати као да му хоће да доскочи: али кажу да у Швајцарској има неко мјесто, веле Давос, гдје човјек одмах оздрави од тога. Боже, је ли то далеко?!

— У Швајцарској?! Капетан уста, избечи широка прса и задовољно погледа на њих, па и он приђе другом прозору и немарно погледа ријеку. Промрмла: хм, па се врати с рукама на леђима и отпоче да испитује као су-

дија који се не интересује за ствар, али прилике му до- носе собом да се за њу распитује:

— А што ће му то?

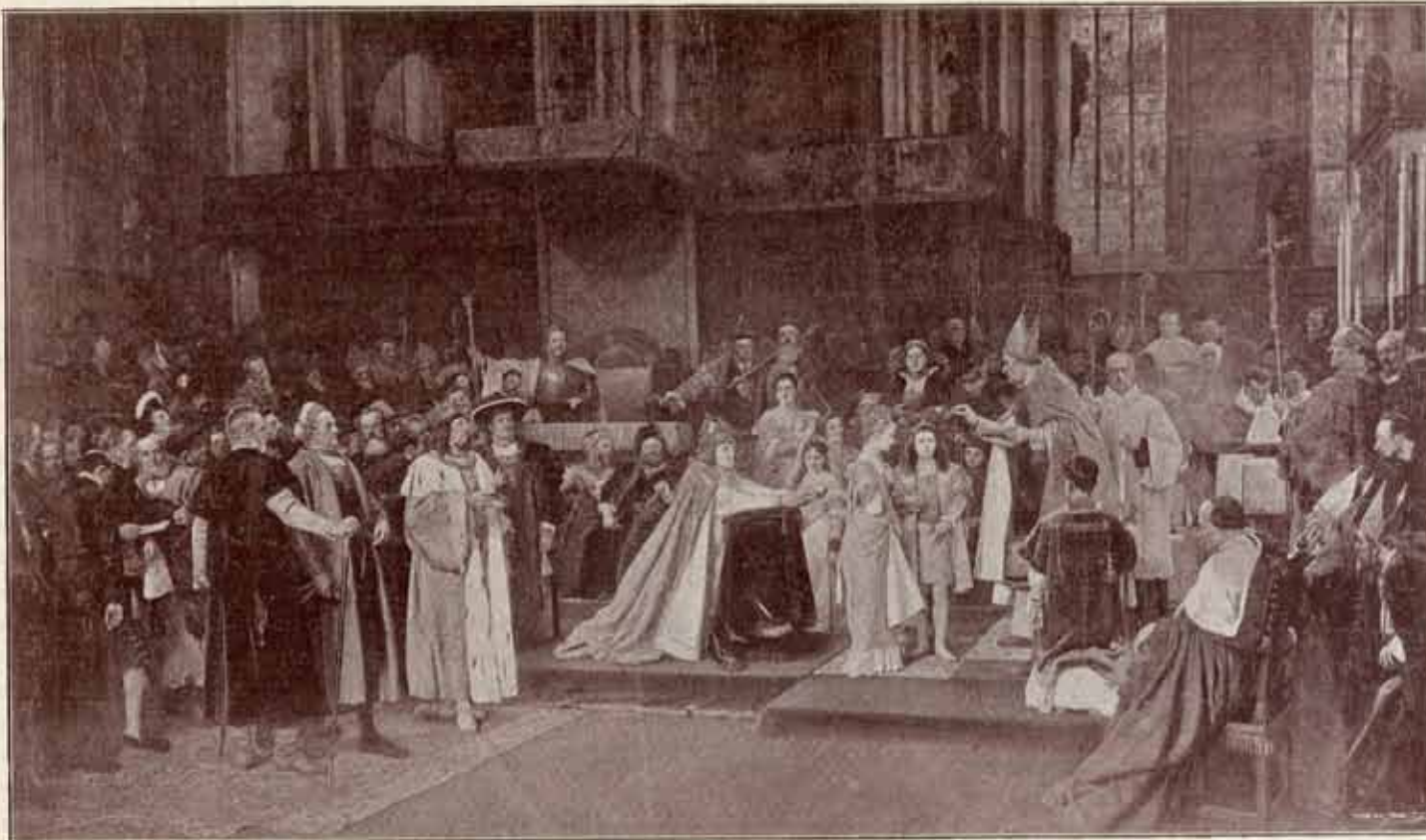
— Па . . . нека покуша, одврати мати у неприлици. Што је стало до трошња . . . да, нека покуша, слободно је покушати. Најпослије . . . није ни сваки кашаљ да се од њега одмах Кашљете, ето, и ви, па ете опет здрави, зар не?! Мати заврши убједљиво, па погледа капетана као у икону од које очекива утјехе.

— Ја? понови капетан набуsito, хотећи тим нагла- сити како је он далеко од материна поређења. Погледа у своја онсежна прса, одмори се и продужи: Видите ви, да, како сам ја широк у грудима, а како је ваш муж! Хм! То је само сада због гадног времена, а послјије прође, па га нема. Мој кашаљ! Разлика, кашаљ и кашаљ. И он убриса нос, па сједе да пише као да није ни говорио ни матер учвијелно, а у мени порасте незадовољство. Чинило ми се да би требало да му учиним нешто зла и да имам

пред нама створи лађа. Дојури као да је и њу довео на својим леђима један од ових великих, благљавих валова и пред нас ју истресао. Заста високо уздигнута и свије- тло опрана од кише, па зашкрини, кад се састаде са ста- ничном лађом. Отвори се улаз и матрози повукосе покре- тни мост.

Најприје викину нешто капетан и одмах изиђе мој отац. С почетка нам се учини нешто ситнији и лица мања, као да се обрљао, али се одмах навикосмо на њега и од- лаху нам — могао је изгледати и горе! И он нас премјери оком, па кад спазви како материн поглед протресе у њега окрену се као да се обазире на још некога, ко ће с њим изаћи. Помислих: повео је собом госта, али он изађе сам и пође полако, а киша је падала.

Нада киша, а ми идемо полако. Скоро нам је неправдо што је кућа тако близу станице. Мати би се и пожурила, али је отац спор. Драга је за руку — осим тог стискања руке није ничим ни показао иначе своју радост због са-

В. БРОЖИК.

TU FELIX AUSTRIA NUBE!

права али да пемам моћи, и био сам перасположен као немоћан чоњек који нешто хоће.

Мало, тако, потрајало, кад се вачу писка.

У први мах нам се учини да је то претеча капетанова кашња, јер лађа није могла право звизнути (ваљда због кише), али јој се онда писак понови изразитије и отегну- тије и ми га познадосмо. Збуњено уста мати и прошанта ми: хајдемо! Још у соби отвори штит од кише и заклони се њим од вјетра, што нахрупи кад се отворише врата и заста на прагу неодлучна. Мени дође да јој је било ми- лије док је сједила у неизвесности и очекивала оца, него што дође тренутак збиље.

Изађосмо у непогоду.

Велика, пјенушљиви таласи се ваљли по набујалој ријеци, сиви као да су и они помијешани с блатом са улице. С десна, из влажне подутаме, доносио је вјетар одмјерено клопање котача од пароброда, и уједаред се

станка —, омлитавио и нешто јаче диже десну ногу, и то тек стеглио, гољеница му при том висн као да у њој нема такође животне снаге.

Ја идем за њима. Киша ме удара по леђима и већ сам прокисао до кошуље, али нећу да им се потужим, јер ми је непрестано у памети како је лађа уједаред покрсла пред нас као да је дочарана и како се оно отац чудновато обазирио при доласку. Никако да се отресе сумње да нема уз нас још кога, и то ме кида. Отац ни сада не говори, већ се окрене каткад према лађи, и мени се опет чини да он неког тражи иза себе. Слутиш а не верујеш. Слично је погледао и на лађи. Ја се скоро бојим тог његова обази- рања, јер му увијек угледам упало лице предивно лаким руменилом и како га мати тад ошине оком, тренутно и бојажљиво.

Улица пушта, нема на њој никог осим вјетра. Једно се тек окно отвори ваљда нама у сретане, и на њем се

указа баб-Роза. Ја сам мислио да је њој једино занимање да веже мараме око своје главе, не знам да ли због болести или што се хтјела нечим одликовати од других људи. Никад је није било у цркви а увијек је уза се носила круницу (била је католикиња), прала је мртавце и нишла свакој баби у спровод са жутом свијећом. Ми је дјеца писмо смјели задиркивати и бјежали смо од ње. Чим се указа њено зеленкасто-блиједо чело, намигну јој мати да се и она уклони.

У један мах ја протрнух. Сасма дијено сам разабрао да је неко за нама. Уплашено поскочим и осврнем се, а оно наше писмо дотрчало од некуда на њуши очеву ногу и цвили од радости. Обигра оца и савијало је пред њим тијело и увукло реп, узмицало натрашке и окакало. Али га је отац гледао чудно, као да га не познаје. Тад се писмо промјени. Стресе се од кише и најези, уозбиља се и поче њушити очев траг. Мати ухвати агодну прилику па га удари и отјера, а оно је нишло за нама опуштена репа и стало њушити по зраку. Виде ли животиње и оно, што ми не можемо да видимо?!

Киша и даље пада, а ми улазимо у кућу.

2.

Смркло се. Више нашег крова дува и напреже се вјетар. Мати је наложила већ.

Код нас нека свечана тишина као у очи празника или као да нешто светкујемо. Отац није хтјео да легне на распремљен кревет који сија од бјелине, већ се одмара на канабету. Крај њега сто с флашицом и кутијама (оне ми особито привлаче око), а он се наслоњо на јастук. Прва му се одмјерено дику и спунтају, а он држи у руци мараму и меће је на уста да загуши кашаљ кад му надође.

Мати долази на врата сваки час. Оставила их одшкринута па се тек наднесе њихову отвору; попостоји и причека неће ли што требати оцу — ја се тад увијек ојетим њена уздицања — па се врати на претима у кухињу. Лијечник је рекао да би мени могло нашкодити ако будем залазио оцу, па он не да ни да му мати много долази, како не бих с њом и ја ушао. Она иде тихо, врло тихо, као да пази да јој ни једно очево кашњацање не остане неопажено; једва се чује шкрипа корака и шушањ њена одјела. Запанила је и кандило, али и ако је на пољу непогода, нема у собама никакве пријатности. Загушљиво је као да су горјеле воштанице, а мирно, мирно да нам и сат својим куцањем прави читаву галаму.

Писмо заједно ни вечерали. Мати је унела оцу неку јуху, у лончићу, а мене је метнула у кревет, па вечерала са мном. Није скоро ништа ни јела, већ се загледала у тачку гдје су ми под јорганом били прсти десне ноге, па руком гурала куганице од хљеба и ћутала. Зашто, Боже, тај свијет само толико ћути? Онда је посипрала остатке од јела и отишла а није ме ни прекретила — црвено кандило запањено и икона види све! — ни пољубила; да ми што отијева нисам смио ни помислити.

Али док сам вечерао, спало ми је много мрва под јастуке и жуљиле су ме, па се нисам умно завести. Уз то сам још, кад сам пошао на починак и мати се задражала у кухињи издавајући неке налоге, провирно и ја оцу да га пољубим у руку прије спавања. Он је чукао брк и замисљено посматрао оне за ме привлачне кутијце испред себе. Наслоњо се на руку а лице му дошло мрачно, црно. Ја отпочнем удешавати кретање да ме опазн, и он ме погледа. Био је то неки отежао, мутан поглед и ја оборих пред њим главу срамежљиво. Тад дође мати и одведе ме

мом кревету. Чим остадох сам, поврати ми се тај поглед у памет и дође ми некуд страи, не онако близак као прије. Писам право ни смио мислити о њему. Више сам се сјећао како сам се гегео да привучем на се очеву пажњу и како је он свратио око на мене, али му оно одмах и спало с мене, јер га нисам толико занимао ја, колико нека друга мисао о њему. Осјећао сам да је то оно, што њега удаљава од нас, а нас тишти и мучи од толико времена; и под утиском тог нечег страног, посебног, и мисао ми се пјепала као свијетлост кад пролази кроз доломит; и бојао сам се што ће из тог изићи и... и био сам радознао како ће се то свршити.

Прије но што љу се завести, постао сам врло жалостан. Мати је много пута прошла поред мене, а ни једаред да метне своју главу уз моју да ме угрије или да ме пољуби... да, писмо заједно очитали ни Очевани. Пред прозором је говорило неколико људи и смијали се кад год је киша јаче зашунтила. Премисљао сам, гдје би се то они могли заклонити, а нисам смио дати ни гласа живота од себе да не нарушим тишину, коју је реметило тек очево кашњање или шкрипа канабета, кад се окренуо на њему. У том и заспим. Не знам колико сам спавало, кад ме прену шушањ. Нисам знао у почетку откуд долази, и ваљда што сам о том сањао, тргнем се с мишљу да је то дошао онај који нас је послје подне невидљиво пратио, и на ког се мој отац обазрео у лађи. Брзо се од страха разабарем и зачујем гдје мати шапће с неким у ходнику. Устанем и привучем се вратима.

— А како је господину? зачујем добро познат глас гдје нита матер. Била је то баба Роза. Што ће она код нас?! —

— Добро, лакше му је, тјешн се мати.

— Чујете, госпоја, неће бити с нама добро. Познам ја... е, а што би кад није другачије, сви ћемо! Како би било да ја бдијем? Ви сте уморни, имате дијете, а ја сам понела и свијећу, ако до чега дође...

Мати јој одговори нешто неразумљиво — није је, ваљда, смјела гласно истјерати из куће да не узнемири оца — а мени јасније свијену мозгом да би мој отац могао... да је у опасности, да би и њега могли свечано обучена метнути у сандук, за звоњаву га изнети из куће и сахранити као њих толико других. Мој оца! И прије сам се том домишљао, али ни сада нисам могао никако у пјелини схватити како би се то њему могло догодити. Та он, оно, лежи у соби као и обично, говори с нама и у свем је као и ми; ми га сви волимо и радо смо с њим, а онда да га метну у мртвачки сандук, изнесу из ове куће гдје га ми волимо и гдје он влада, и онда да се промјени све, да је готово све и да нема више ништа. Зар би га хтјела мати предати другима да га однесу и зар смрт тако неосјетно и лако дође и прође? Та ми се писмо ништа промјенили, и ево, гдје се притиснем, ту ме боли, а код оца да то буде све другачије? Зар ми против тога ништа не можемо учинити него повећати бригу за мир, јело, сан и остале стварице? И је ли то све?

Мати је још говорила с Розом, кад нам пред кућом зави писмо. Нијад га нисам чуо да тако вије, и ја сам мислио да то није наш пас, већ нека утвора што намјешта несрећу. Или је то можда дошао онај невидљиви пред кућу, а писмо га осјетило, па му брани улаз и упозорава нас на опасност? Да немају животиње посебних чула којима примјете и оно што је за нас сакривено?!

Пас је вијао, и нијање се његово мијешало с кишом. На пољу је тада морало бити сасма мрачно. Мати прекиде

разговор и истрча у дворште. За мало па зачујем како удари псето, а оно цикну, и цичећи је бјежало у вјетар и кишу и најпослије се у њој и изгуби. Мати се не поврати одмах на траг, већ као да је чекала хоће ли што доћи из помрчине, па остала на пољу. Ја сам се веома, веома бојао за оца. Више крова застења и напругну се вјетар, а ја се зажелих очеве лица, па му се упутим полако.

Он није био онако расејан, одсутан као мало прије кад му завих, јер ме одмах овази и запита: јесам ли ја то?

Охрабрим се његовим питањем и притрчим му. Загришем главу у његово крило, а он ми прође руком кроз косу, меко ју потапка и запита ме као да се хоће да мази са мном:

— А што ти не спаваш, ха?

Ја сам желио да му покажем како се ја веома бојим за њега, али опет духну па пољу јак вјетар као да хоће да однесе све, и кућу и нас у кући. Мени је врло пријала тренутна помисао да нас је свију могло у часу нестати, и то заједно с оцем, па задовољан што осјећам у себи толико самопрегорења, као да ме оно ближило њему, мило га погледам. И њему се рука нежно затресе у мојој коси, а усне му шапталe: јеси ли ти мој, а, јеси ли ти мој?

— Ха, потврдих дахом смијешка, а главу сам повијао на траг. Тако сам чинио и кад смо се прије заједно играли. Он ме ухвати за руке да не паднем, дупкао ме по лицу, а ја сам се тро горњим тијелом дуж канабета. Један само покрет његове руке отјерао би чаму од мене.

Тад нам уђе и мати.

Набра обрве кад ме погледа, али јој се боре брао изгладеше и лицем јој прелети смијешак као оно кад отац хоће да је помилује, а она се брани јер има да обави још какав посао, али јој је мило.

— А где ти њих... зар ви заједно?

— Што га ниси одвела у кревет...

— Јесам ја, али он устао теби...

Ја сам се још јаче збљао, још слободније погледао на оца, још му постајао оданији. А мати нам привуче столицу и наднесе се више нас као благ дух који нас заштићава. Она се још није одала блаженству наше заједнице и поглед јој био забринут, скоро мало строг; ја сам јој на лицу опет читао ону јачину воље, која јој је иначе била својствена тек на само са мном и јако се одбијала од очеве помоћи. Отац је погледа као мало прије мене, виђе је забринуту, и као да другачије схваћа њену бригу, привуче је себи с напрезањем. Тенао је и њој као некад, само гласом много слабијим и дисањем много дубљим, тежим. Али у том му често поглед на ме падао, и он постајао све више замисљен, онај пређанији.

— А што је теби, помислова га мати, кад се он утаја и чинила се да не опажа како се он труди да што мање и ријеђе кашље.

— Мислим баш што је срећа, отежући је говорио отац и гледао у празно. Људи веле да је новац, мога и власт, има их који су и за славу, науку, љубав, одиноквање, а није ништа од тога. Буди здрав и бићеш срећан, то је сна тајна, све...

Матери се заводинше очи, а отац се трже, па као да се поврати опет нама, лице му се разведри и он занска:

— Хајде, мило, запјевај ми још штогод. Знаш овако из срца, дуго те нисам чуо а једаред се живи...

Мати се загледа пред себе. У више јој маха похришне обрве челу као да ће заплакати, и око јој се рашири и засвијетли, али она отвори уста и цјевушила је... пјевала је као кад је љубила у колијевци мог млађег брата што је умро прошле године и уснављивала га. Пјесма се њена нујно нихала по успалом зраку и свјежила душу, и кад ми њени гласи и сади забрује у уху, чини ми се да мотрим како ме отац погледа збуњено, како ми привлачи главу па своја прса и стисну... каквим ли оно гласом прошапта једаред: сироче моје... и како силно, дубоко, искрено плаче материна пјесма! Та што нам је недостаало да будемо срећни, зар нисмо они који смо и до сада били? Зашто човјек не може да буде бар онда срећан, кад је још срећа у крај њега?

Вјетар хуји а наша кућа постаје опет она стара, сва ми је око срца и ја сам весео да у мало што се не заплачем.

3

Не знам је ли мати још пјевала или ми се тек у мислима лелујала њена пјесма, кад се отац напаша. Сну-

МОНАСТИР ГОРЊАК.

ети се малксало матери на руку, а лице му се продужило и позеленило. Израз немарности се на њему још повећао и мени би нејасно: што то отац може тако туно мислити? Очи скоро затворене и необично мирују — је ли то он мало прије говорио с нама? Задрхтах, јер ми се пробуди нека сумња и он ми дође опет стран. Брецинем се, кад а оно се наша врата отворише сама. На њих духну лак вјетар и мени би као да ће на њих сада ући онај Невидљиви и учинити оцу зла. Нисам био ни на шта спреман и погледам га... његове седрте нису ништа промјениле, тек испод спуштене обрве није се црвило око, већ се свијетлио узан и празан потез, био и водњикаст као поливено стакло. Рука му се стискивала и падала и мати поскочи. Гурну га у раме и зовну имепом, па неким страшним гласом зајца:

— Што ти је, чујеш, што ти је?!

Отац је мировао. Зијену као риба кад ју изваде из воде па клонуло удише ваздух мјесто воде, а она понови брзо и престрављено свој узвик:

— Што ти је, јаох што је то?!

Али мјесто каква одговара, разабра се тапканје ко-
рака и на вратима се укала облукета баб - Розана. Над-
вири се, на онда уђе агурена, а усне јој шаптане као да
се моле Богу:

— Готово је, умро је.

Др. Ђ. Ј. Димовић.

Акорди

VII

а твог свежег гроба берем цвеће мило
И клонула рука у киту га меће,
А болова јато у срцу се свило:
Ја плачем над гробом законане среће.

Веле да у цвећу, што на гробу ниче,
Душа умрлога нешто се скрива, —
Зато често дођем — ко рањено тиче —
Да га суза моја из ока залива.

И цветиће међем сад у недра своја —
У њима је, мајко, нежна душа твоја. —
Па крунице љубим што их љупкост краси.

Ја осећам како лебдиш око мене
Тек ме шумор тихи из заноса прене
Ах! Ти руком меком милујеш ми власи.

VIII

На твоје сам био груди,
Љубих чело хладно, бело —
Мишљах, плач ће да пробуди
Непомично, мртво тело.

О, ја сам се зажелео
Материнског загрљаја,
Као цветак давно свео
Сунчевога топлог сјаја.

Не гледах ти лица давно
Нити топло око тавно, —
Од чежње сам богаљ био. —

Ал' сад заман суза леће...
Она ми те пратит неће,
Ни твој осмех што се скриво.

IX

Кроз вечни сутон преко белих равни,
Преко бујних река, замрзлих од студи,
Пустило сам поглед у даљину тамну
А сећање миле успомене буди...

Опкољену вртом, гледам кућу малу
Што се као лабуд бели из далека,
Где у мајске дане љупка ружа цвета
Вор шумори тихо и мирише смрека.

У собици малој, пред иконом старом,
Гледам лице мило, што од бољке вене,
Гледам усне бледе, што се мичу тихо
И молитву топлу шапућу за мене.

X

У мом оку мутном још је било суза,
Што се као бисер у дну самом скрине;
После прве туге остадохме саме
А ја мишљах тада: нема суза више.

Ал' се варах јако! Судба друкче хоће...
И анђео смрти једне ноћи тајне, —
Слетео је доле и драгоцен живот
Однео је горе међ звездам сјајне.

И најтежи боли стегоше ме рано, —
Ја презирем сласти што их живот нуди —
Ал' ни суза немам, усахле су скоро, —
Црна судбо моја, задовољна буди!

Београд, 1901.

Armand d. L.

ЦРТИЦЕ ИЗ КУЛТУРНОГА РАДА У СЛОВЕНАЦА

III

О НОВОСТИМА У СЛОВЕНСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ.

Овом приликом две три речи о важнијим по-
јавама словеначке лене књижевности течајем
године 1900. Од белетристичних листова из-
лазило је најстарији „Љубљански Звон“ већ два-
десету годину. Уредништво било је поверено позна-
тому песнику А. Лашкерцу. Нови уредник заповоно
је новом струјом па је из „лепословнога“ и „зван-
ственога“ листа, како стоји написано још и сада на челу
листа, начинио смотру, у којој је највећу пажњу покљонио
актуалним питањима, особито социјалним и уметничким.
Добро је успео, али се бојимо, да ће словеначка публика
живо пожелети обилније неге приповедачке литературе.
Други је лист „Дом и Свет“, илустрован и спретно уре-
ђиван од проф. богословља, доктора Францишка Лампета,
наравски у конзервативном и строго католичком смеру.
Овај заслужни књижевник, чија је делатност била тако оби-
лата, да се човек морао чудити, од куда му преостаје времена
још и за многе званичне послове, преминуо је последњих
дана месеца септембра, може се казати, као жртва своје
беспримерне радности. Био је човек високо научан и баш
зато, крај све своје конзервативности у критици, узвишен
и праведан. Трећи је књижевни лист „Словенка“, који
излази у Трсту. Његово је становниште посве модерно а
заступа одважно и ватрено женску еманципацију. Као што
су у белетрици, тако су и у учитељској струци подељене
све силе у либералне и клерикалне. Први имају своје
новине „Поштомик“ и „Учитељски Товариш“, а други
своје назване „Словенски Учитељ“. И од дејских новина
једне су строго клерикалне („Вртац“) а друге напредне
 („Звончек“). Само немојте мислити, да оне новине, које
су од попова проscribeване, дирају ма какогод у веру.

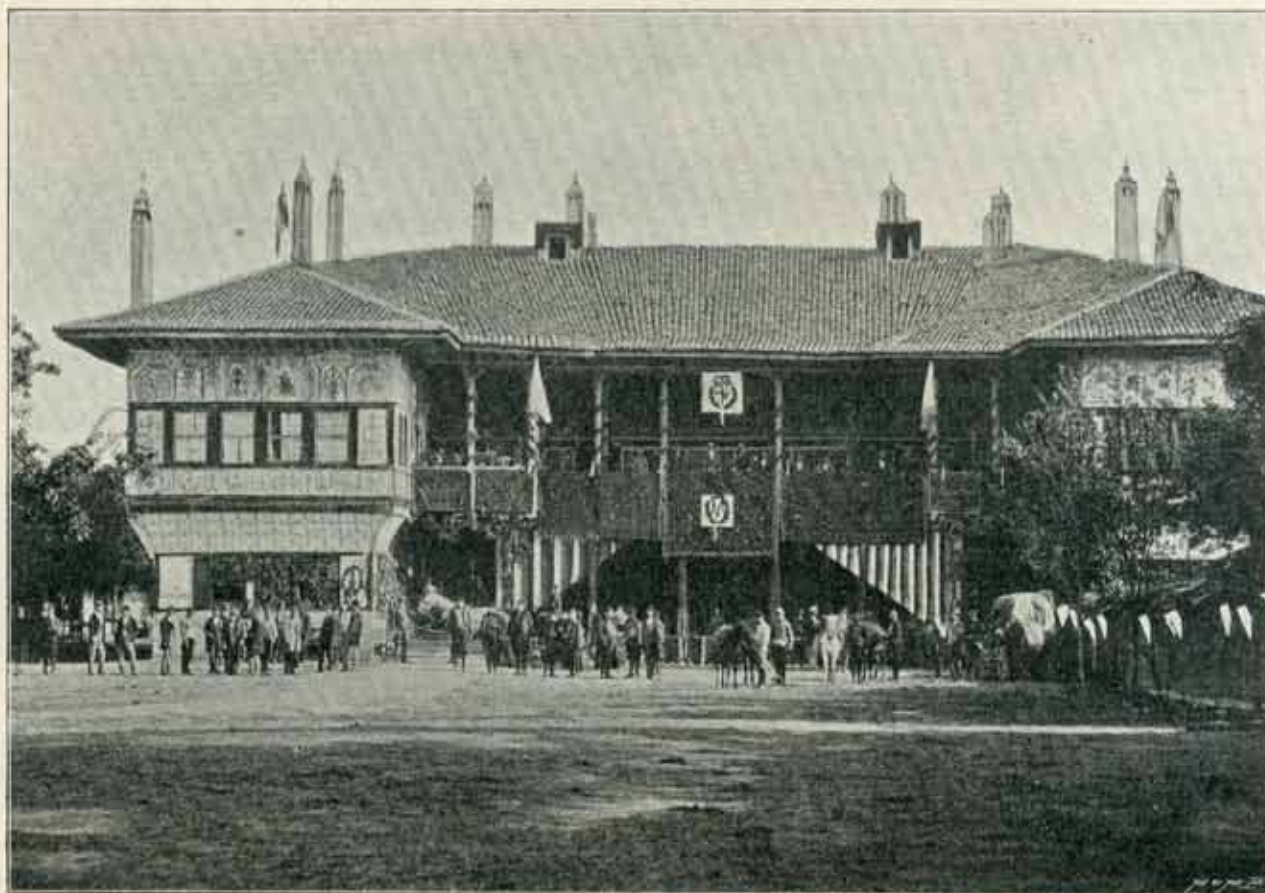
фанатичким половима словеначким све је безверско што се слепо не покорава себичним захтевима њиховим.

Матица Словенска издала је за годину 1900. четири књиге. Прва је „Зборник“, дело прерапо умрлога *Ивана Кушиша* који је сабрао сву преписку *Фрања Метелка* са Дубровеким и Шафариком, *Станка Врза* са Шафариком, *Матије Чоп* са *Копитаром* и Шафариком, *Орослава Цаца*, *Копитара* и *Бартола Франца* са *Вацлавом Ханком*. — Друга је књига наставак *Гласерове Историје словенске књижевности*. Ова свеска о црквеној и о филозофској књижевности потекла је из пера свећеника *Бенковића*, који у звезде кује *Антуна Махнића*, сад бискупа на отоку *Крку*, који је у своје доба најрафиниранијим софизмима у близо бацао све што су досада написали словеначки песници и белегристи. Трећа је књига опис *Млетачке Словеније*. У краљевству талијанском пребива до 30.000 Словенаца, који су предани несумњивој народној смрти, прем да је у новије доба међ њима натрени родољуб, пе-

Антула М. Сломшека који је у доба препорођаја као свештеник, педагог и родољуб стекао знатних заслуга. Летос је била прослављена стогодишњица од његова рођења у селу му *Поникви* у *Штајерској*.

Значајно је, што су разне књижаре покренуле издања целокупних дела неких старијих писаца. Осим *Ваљавчевих* и *Прешернових* песама (од ових потоњих приређује књижара *Бамбергова* у току једне године треће народно издање) изишао је четврти део приповедака *Ивана Тавчара*. Његове су приповетке романтичне па су у своје доба силно годиле младим људма. *Бамберг* је издао седми свезак *Стритаревих* радова, а *Швентнер* у *Љубљани* први свезак *Крсникових* приповедака, у којем је наштампана приповетка „*Суслатен*“.

Књижара *Габришека* у *Горици* издала је у „*Слованској књижници*“ *Ганглову* драму „*Син*“ и *Говекарову* „*Роковњаци*“, о којима сам читаоцима „*Нове Искре*“ реферовао у 1. броју г. 1900. — Сада објављује превод „*Васкр-*

КНЕЖЕВ ДОЛАЗАК (ИЗ СРПСКО-ТУРСКОГ РАТА 1876.—78. Г.)

сник професор *Иван Тринко*. Сила талијанске државне мисли и културе ради да затре што пре словенски живаљ у својој краљевини. Књигу је написао врло занимљиво познати професор *Сима Ругар*. Четврта је књига једна свеска „*Кнезове књижнице*“, у којој се истичу, ради своје ретке тачности и верности, слике из сељачкога живота, што их је написао млади књижевник *Фр. Мешико*. Последња је књига *Сабране песме Матије Ваљавца*, коју је уредио проф. *Фр. Левец*.

Дружба Св. Мохора, која је бројила прошле године 78.103 члана, издала је, осим обичног календара, наставак илустрованог *Св. Писма* (у обради сада већ покојнога доктора *Фр. Лампета*), један *Молитвеник*, други део *Песмарице са ногама*, једну свеску забавних и поучних чланака и животопис славнога бискупа *Лавантинскога*

сенија грофа *Толстога*. Ова књижара издала је у својој *Светској Књижници* роман *Wallace-а* „*Бен-Хур*“ (превод с енглескога језика) и роман „*Marco Visconti*“ од *Grossi-а* (превод с талијанскога). Напокон издао је *Габришек* у „*Салонској библиотеци*“ врло срећни превод Шекспировог *Хамлета* из пера *Ивана Цанкара*, познатог модернога песника и књижевника. Овом писцу штампао је књижар *Швентнер* и његову драму „*Јаков Руда*“. Ова је драма представљана дане и летос на *Љубљанској* позорници, а пре месец дана и у *Загребу*. Уз некоје врлине, као што су спретни дијалог и сарказам, има ипак и великих мања, а највећа је, што човек не може појмити, зашто се *Иван Руда*, који удаје своју кћер за богатог подузетника (да би спасао свој иметак), на крају ипак убије, кад га није баш никаква невоља на то нагонила. Некоја су лица слабо

оцртана, нпр. баш жених Рудине кћери, који ниједним делом није посведочио, да је онакав како се о њему мисли. Па и Долинар, сликар, пређашњи заручник Рудине кћери, магловито је лице, да не знаш шта мисли а шта хоће. Ова магловитост истиче се иначе у свим радњама Цанкаровим. Такве су његове песме, такве његове приповетке (што их је издао под натписом *Вињете*), а таква је и његова драма. Чује се, да је предао управи словеначкога позорница у Љубљани веселу игру коју ће драматично друштво приказати још у овој сезони. — А. Л. Бистришки штампао је гламу „*Лукави стубач*“, удешену за дилетантске позорнице. А. Ашкерац написао је три глуме „*Измајлов*“, „*Ред св. Јурја*“ и „*Тујка*“. Прва је представљана на Љубљанској позорници али није постигла успеха. Садржина јој није оригинална, већ је узета из једне приповетке Тавчарева; кипти невероватним ситуацијама, изливним приказима који нису ни у каквој вези са главном радњом; најзад у њој се износе модерна питања на позорницу, којима ћеш тешко наћи правога узрока. Остале две игре слабе су творевине о којим нећу даље говорити. Овај песник сакупио је своје песме из последњих година пак их објавио као „*Нове Песме*“ у наклади Бамберговој. Између њих истичу се особите баладе у циклусу „*Павлица на Јутровем*“ (т.ј. Наградни-хода на истоку), у којим оштрим сарказмом пише будалаштине разних угледних и високих кругова. Да би име А. Ашкерца и његову поезију унео и у шире, несловеначке кругове, написао је др. Гојмир Крек (син познатог слависте у Градачком универзитету), животопис песников на немачком језику и превео некоје песме његове на немачки језик. Књижица је написана врло искрено, топло и одушевљено и јемачно неће промаштити циља. Наслов јој је: **Anton Aškerc, Studie mit Uebersetzungsproben von Dr. Gojmir Kreh.** Laibach 1900. Verlag L. Schwentner. —

Осим ових песама издао је *Етбиш Крустан* своје песме у 10 свешчића под насловом: „*Žarhi i snežinke*“. Овај песник овејани је социјалиста, па у лепој форми и сликовитом говору даје одушка својим идејама и својим социјалистичким осећајима и тежњама. *Отон Зупанчић*, који је лане штампао своје песме „*Чашу оајности*“, сабрао је неколико дечјих песама пак их издао под насловом „*Писанице*“ (ускрени дар), које нимало не подсећају на декадента у „*Чашу оајности*“. Најзад, ваља споменути и посмртне песме даровитог младића који је лане у 22. години свога живота преминуо. *Драгутин Кете* објавио је за свог живота неколико песмица. После смрти његове сабрао је Ашкерац његове песме у један свезак пак их издао у наклади Швентнеровој. Написао је уз њих и симпатичан увод. Због тога се околно на Ашкерца Цанкар, који је био са Зупанчићем друг Кетеов, што Ашкерац као није схватио важност и значај Кетеове појезије. Истина је, да су некоје песме Кетеове, особито сонети, врло лепе, и нема сумње да би још много лепих ствари могли од њега очекивати, да је подуже живео. Али како у овим песмама (та песнику је било тек 22 године!) има и незрелих ствари, онда је ударање Цанкарово било са свим неправедно. А да ли није ово учинио само да публику подсећа на своју личност? —

Љубљана.

проф. Рајко Перушек

Како можеш?

(А. Трин)

Кад Бог створи ружу, рече:
Цветај, ружо, мирис даји!
А кад сунце поста, рече:
Сунце јарко, греј и сјаји!

Кад Бог створи шеву, рече:
Певај, шено, у висини!
А кад месец створи, рече:
Светли ноћу у даљини!

Кад Бог створи жену, рече:
Љуби, док ти срце бије!
Ну кад теби живот даде,
Сетио се тога није.

Јер гледати како можеш
Месец бледи, сунце јарко,
Уживати песму, руже,
Не љубећи ипак жарко?!

С. Д. М.

Косовска епонеја

ПРЕГЛЕД ПОКУШАЈА ЗА САСТАВ НАРОДНОГ
ЕПА О ВОЈУ НА КОСОВУ

од С.

(НАСТАВАК)

ођу народним песмама, које опевају Косовске догађаје у већој опширности, износећи од почетка до краја, у међусобној вези, *више епизода*, имамо три до сада штампане песме: једну у „*Босанској Вили*“, другу у *Петрановићовој* збирци, а трећу у збирци *Миклошића*.

Прве су две спеване у народноме десетерцу и новинега су доба, а трећа је у дугачкоме стиху из далматинскога приморја, и могла је постати још пре две стотине година. У првим двома не находимо ону пробрану лепоту у стиховима и језику, нити онај општи народни тип, какав је у песмама Вукове збирке, него се на више места провиди певачева индивидуалност, а нарочито у другој песми, у којој нам се певач представља не као прост народни гуслар, већ као образованији, полуписмен човек, који се користио и многим лепим местима из Вукових песама. Прва је песма много краћа од друге, има 526 стихова, док је друга најдужа од до сада познатих народних песама, има 1607 стихова, и у многоме је лепша од прве, а има скоро исте карактерне особине, које видесмо у песми „*Вила*“

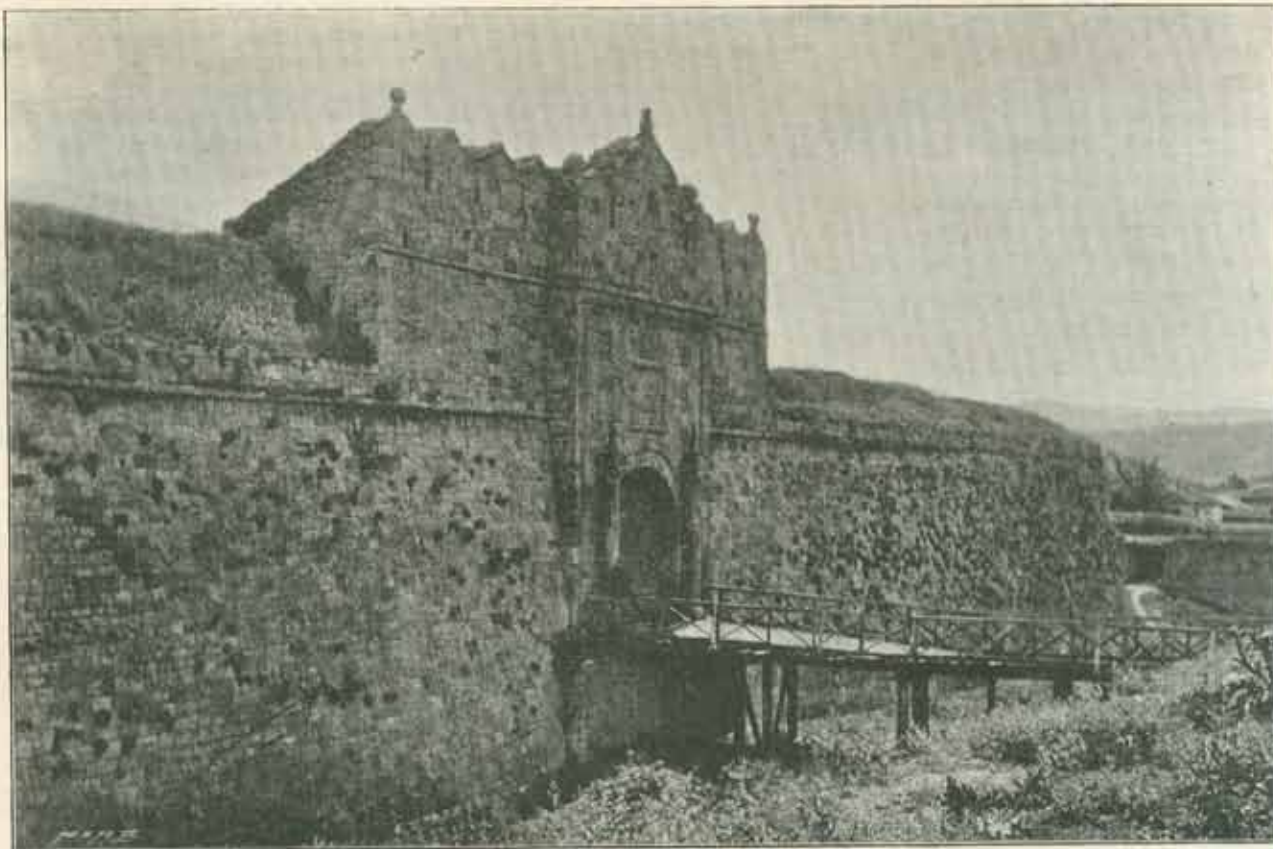
и Соко^а. О трећој, приморској песми, нарочито ћемо доцније говорити.

Ове се три песме могу сматрати као народни покушаји за концентровањем разних косовских догађаја у једну целину, дакле, као народни покушаји за састав једноставне епопеје о боју на Косову. Прегледаћемо садржине све три по реду. Прва је од њих:

Песма о боју на Косову из Вос. Виле (за 1886., а у Косовској Саопшеници је на стр. 100).

Интересно је да се у овој песми, у којој је уједно везано седам разних епизода, ништа не казује о главном догађају — о самој борби на Косову! Од епизодних догађаја, који се у песмама Вукове збирке не налазе опевани, имамо овде: долазак Милошев у турски стан и убијање Мурата под чадором његовим; бабу која учи Турке како ће савладати Милоша; и, састанак Лазаров с Милошем

да не треба „женски поклањати царство“, него скупити војску и сићи у Косово, „И ту ћемо боја учинити | за крст часни и вјеру хришћанску“, а по том предлаже да се пошаље Топлица да уходи Турке (27—114).— Пошто су Милош и Иван опремили побратима Топлицу „да га тамо не познају Турци“, отпрате га до поља Косова; он срећно пролази крај „тврду караулу“, и, пошто је уходио Турке и уверио се да „војсци турској краја не имаде“, враћа се с Косова (115—188). — У пољу крушевачком пресрећу Топлицу његови побратими, и он им исприча како је силна турска војска; Иван га светује да тако не казује Лазару, јер „Прецашће се српски цар Лазаре, | Па ће женски поклонити царство“. Њих тројицу гледају с куле војводе, и Бранковић их беди код Лазара „Како с' с Турци сула ухватили“, и како ће га издати на Косову, већ нека постави софру и нека наздрави Милошу „не-

КАПИЈА НИШКЕ ТВРЂАВЕ (1878.—79.)

под чадором Муратовим. Ова је песма невешто склоњена, и стихови су јој често рогобатни. Она почиње стиховима:

Повила се шарган, гуја љута,
Од Азије до Анадолије (?)
На Стамбола је наслонила главу...

но то није била „гуја љута“, већ „љута сила турска“. Цар Мурат долази на Косово и пише „кићен ферман“ Лазару, да му пошаље „кључе од свију градова“ и „хараче од седам година“, иначе нека купи војску да царство подели (1—26 стиха).— Лазару је ферман стигао у доба, кад су код њега за софром била „сва госиода листом“; ту су и „тридесет барјактара“ и „тридесет војвода“ и „три ста капетана“... Примивши ферман, Лазо „сузе прољеваше, јер не знаде турскијех јазика“; не знадоше га читати ни други, но међу господом је Топлица Милан, који „умије дванаест језика“, и он га прочита. Тада пита Лазо господу: хоће ли носити кључе и хараче? Војвода Милош одговара

„вјери“ (189—256).— За трпезом Лазар наздравља Милошу „с пином куном вина“: „Здрав, Милошу, вјеро и невјеро, | Прва вјеро, потоња невјеро, | Сутра кеш ме издат на Косову“; а Милош, „Колико се бјеше наљутио, | А све мрке засукује брке“; одговара Лазару да му „невјера уз кољено седи“, а он ће сутра отићи Мурату и „жива га сабљом расиорити, | Од учкура до бијела грла; | Поиграти ногом под гр'оце, | Поиграти крмећим опанком; | Скинућу му адем прстен алатан | И скинућу зеч'ју капу с главе!“ (257—308).— Сутра дан, „док ограну звијезда да ница“, појახаше коње три побратима и дођоше у поље Косово; опази их Мурат, па мислећи да доносе „кључе и хараче“, наређује да их пусте к њему. Кад Милош „изде цару под чадора“, Мурат му пружа ногу да пољуби „налчу и пашучу“; а Милош је „Лјевом руком налчу прихватио, | а десном је сабљу извадио, | Па расиори турског цар Мурата...“ и учини онако, као што се зарекао — само заборави „алем прстен с руке“. За тим је искочио из

шатора, дохватно се ждралина, па он и његови побратими „Полеђеше низ поље Косово, | Па сијеку на глаје војску“; али се Милош сети шта је заборавио, па се враћа и ако га побратими од тога одвраћају, те одиста и изврши и то јуначко дело. Но дотле се ова војска узмутила, и они поново учинише јуриш у Турке; Иван и Милан гину, а Милош се тек тада расномима: „Из грла му мавен пламен диге; | Коњ вилосит, а јунак змајовит...“, па још охрабрен вилком, која му „из гриве проговара“ да се не боји, тек сада поче разгонити Турке како ваља; и, таман да изиђе из војске, ал' некаква „бака из буџака“ повика Турцима да побију „коње у земљицу“; па тај начин раставише га од коња и савладаше, „Сломи Милош и ногу и руку“, по и тако рањен још је могао да се освети оној баки: дохватно је зубима, „па је поме о тле ударио, | На двије је коле раставио“. Тада га Турци одведу под чадор Мурату (309—492).— Милош се под чадором састаје с Лазаром, који благосиља Милоша, али му опет не опрашта, што не остаде да заједно ударе на Турке. Турци доводе робље, а Мурат их светује:

„Немојте их, браћо, погубити,
„Немојте их, браћо, ни турцити,
„Када мислите дуго царовати;
„Подајте им разо и волове,
„Тако ћете дуго царовати.“
То изустити, па душу испустити.—

Друга је песма из II књиге *Петрановићеве* збирке (26):
Пропаст царства српскога (у Косовској Споменцици на стр. 118).

Она је један велики, једноставан епски спев народни, који чини заокружену целину о косовском боју, са описом главнога догађаја и са скоро свима важнијим епизодама пре и после њега, почевши од Муратова позива Лазару, па до свечаног упокоја Лазарова тела. Сем момената, употребљених у Вуковим песмама, имамо у њој повине и других, узетих из народних прича и предања о боју на Косову, од којих ћемо нарочито поменути: Милошев одлазак у турски стан и *убијање Мурата*; опис *јуначке борбе Милошеве* и његових побратима; *бабу* која учи Турке како ће савладати Милоша; одлетање *Лазарове главе у бунар*; наређење Муратом како да се Лазар и Милош *сахраме* поред њега, и *Милитино цохочење косовског разбојишта*. Цела се песма по епизодама може поделити на 14 делова, па ћемо тако и прегледати њену садржину.

Први део (1—74 стиха) почиње стиховима:

Сину муња од Једрене грама,
А загрље напред Цариграда,
Гром удари у поље Косово
И обори Неманаћа царство...

Грци су позвали Турке у помоћ против Срба, по Турци се сасвим доселише „у државу цара Костадина“ и „у Једрени царство подигоше“. Осли се турски цар Мурат, па са 300.000 војске дође на Косово; ту су му слуге разасели „свилен чадор“, прострли „свилу и кадифу“, наместили „шиљте“, а по шилтету „од злата ћилиме“,— па га „посадили на мека шилтета“. Одатле Мурат шаље „књигу јадовиту“ у којој вели: „Једна земља а два господара, | Тако рија поднијет' не море“... него тражи „од градова кључе“ и „Стевана у тугију сина“ и „хараче од седам година“; иначе му поручује да купи војску и дође на Косово:

„Да ми сиблаз' царство дијелимо,
„А главама међе постављамо“...

У другом делу (74—232 стиха) књигоноша доноси књигу у Крушевцу, Лазар је чита а сузе му се ваљају

низ образе „као киша низ јелово грање“ и „од јада га заболела глава“... Код њега се десиле војводе „Косовац“ Иван, Топлица Милан и Милош Обилић, па питају „Оклен књига? ватром сагорела!“ Лазар им казује поруку Муратову, бори се с алтернативом Муратовом и не зна што ће и како ће. Милош га храбри и вели да је боље „да јуначки крају пролију“ него да „женски царство покљанљају“. Лазар се окуражи, само би хтео још да сазна колика је сила у Турака, и Милош му препоручује Ивана који ће „уходити Муратову војску, што је Иван „једва дочекао“.

У трећем делу (323—371) Иван, сутра дан, преобучен у турско одело, одлази у поље Косово; кад је угледао силвиту војску, „толему се чуду зачудио“:

„Боже мила, чуда великога!
„Чини ми се и заклео бих се,
„Кодико је на горници листа,
„Још је више у Турака војске:
„Коњ до коња, јунак до јунака,
„Све чадори као лабулови,
„А барјаци као и облаци,
„Бојна копља као гора прна,
„Да Бог пушти на неба јабуку,
„Не би могла па земљу палутн,
„Већ на коња, јани на јунака,
„Ал' на бојно копље ја барјак“.

Иван је, уходећи турску војску пробавио „три дана и ноћи четири“, па се вратио у Крушевцу. У пољу крушевачком сусреће га Милош и светује да не казује Лазару праву истину, „јер ће нам се царе преаануги, | Не ће поћи у бој на Косово!“ Иван га послуша и саопштава Лазару, како „није много у Турака војске, | Ми морамо с њима ратовати“.

Четврти део (372—508) описује Лазаров позив војводама и његову клетву, која је у неколико различита од оне у Вуковим „комадима“:

„Ко не стно у Косово свић,
„Он не има' од срца пороци,
„У кући му чело не плакао,
„Пред кућом му коло не играло,
„Више куће стало не блејало,
„Ниланто му сјеме не родило,
„Ни у пољу бијела шовица,
„Ни у брду вишова лозица!“

Разаслао је 12 књига и позвао у бој на Косово: најпре *Цетинског владиху* (!), па *Босанскога краља*, за тим *Вука Брашковића* (господара „земље Херцегове“), *Мусу Арбанасу*, *Љутицу Богдана* (сремскога војводу), *Орловића Павла* (у Будиму граду), *Југа Богдана* („богатога“, у Вучитрну), *Страхињића бана* (у равним Бањанима), *Васојевић-Стеву* (у Сјеници), *Мусића Стевана*, *Срђу Злокоглећу* и *дијете Лауша* (коме су биле посестрима). А за тим наређује војводи Милошу, Косовцу Ивану и Топлици Милану да му куне убојиту војску „у Крушевцу и окол њега“.

Пети део (509—574) описује прикупљање српске војске у Крушевцу: Први долази очет Цетински владика са 6 хиљада војске; за тим, по истом реду како су и звати: Босански краљ са 10 хиљада, Брашковић са 12, Муса са 6, Љутица са 10, Орловић са 1 хиљадом, Југ Богдан са 12, Страхињић са 1 хиљадом, Васојевић Степа такође са 1, па тако и Мусић и Срђа, а дијете-Лауше са 3 хиљаде. Над овим последњим је ореол песничког јунака:

Над Лаушем посестрима, вила,
Вијају се небу под облаке,
Златне стрјеле носе у рукама
То гађају орла под облаком.“

Милош је с побратимима довео Лазарову војску, 40 хиљада, те се тако скупило свега 104.000. Пошто је Лазар „*о'јебу учинио*“, стаде се опремати с војском за полазак на Косово.

У шестом делу (575—718) имамо испреплетане две епизоде: једно је Миличино тражење од Лазара да јој остави у Крушевцу једнога од браће, а друга је оне поласка војске на Косово. Милица се „*у црну флуту замотала*“, па „*љуту цичи к'о шарена гуја*“ и пита, кога ће јој оставити да јој „*образ од грдила чува*“ ако Турци овладају. Лазар јој оставља на вољу да сутра, кад војска пође, бира кога хоће од браће. Кад сутра освану дан и кад се развише „*ките и барјаци*“, цар појаха „*голема зеленка*“, а пред њиме је барјактар Бошко Југовић, а за њим Југ Богдан са девет Југовића „*како сивих девет соколова*“, а око њега „*слуге и војводе*“ — ту је слуга Видосав, Вановић Страхиња, Милош, Иван и Милан. Интересан је оне самога поласка:

Седми део (719—796) описује кобну косовску вечеру: цар Лазар слави крсно име у очи Видова дана. Лазар здрави Милошу и обеди га „*невјером*“ (из ранијих делова нигде се не види зашто Лазар ово чини!); изненађени Милош правда се и, уверен да га је Вук онао, вели да му „*невјера сједи уз кољено*“, па се зариче да ће Мурата „*распорити жива*“, стати му „*ногом под гр'оце*“ и скинути му „*зефир прстен с руке*“; а за тим изиђе из чадора, а с њиме и оба побратима.

У осмом делу (797—1096) Милош с побратимима одлази у турски табор. Турци мисле да су дошли на прелази, па пусте Милоша пред цара. Мурат му, по договору с везирима, пружа погу да пољуби „*чизму и мамузу*“, но Милош извади „*бритку сабљу*“, распори Мурата, обори цареве везире и доглавнике, и, док допаде до ждрална „*седамдесет одсијече глава*“; а за тим, с побратимима, појурн кроз Косово секући Турке:

Боже мила, немилу састанка!

ЗБЕГ У СРПСКО-ТУРСКОМ РАТУ (1876.—78. г.)

Мили Боже, чуду големога!
Да је коме чути и гледати,
Кад поврије сила и ордија
На Крушевца из бијела града,
Како стоји цика витезова,
Како л' врскок пилонитих коња!
Љуто ниче мајке и сестрице:
Жале мајке премиле јединке,
Младе снахе од боја јунаке,
А девојке своје заручнице;
Стоји цика малог и големог,
Цика гласа чу се до небеса,
И црна се земља задрмала
Од јунака и од коњаника...

Милица, која је „*својим noktим' лице нагрдила*“, палази пред своју браћу, свакога је редом молила, па најпоследње Бошка и Ненада, но нико јој остати не хтеле — сви одоше у Косово.

Кад се стаде крвца прољевати,
Да је коме стати те гледати,
Како српске сијевају ђорде,
Како л' турске зијевају главе...

Куд' пролази Обилић Милошу,
Троја бине кола пролазила...

Срећно су се протукли до Ситнице; но, у зао час, Милошу падне на ум да није извршио заричање: да ће Мурату стати ногом под гр'оце и скинути му прстен с руке. Узалуд су га побратими одвраћали, „*јер у повратку добивања нема*“, он пагне назад, ал и они за њим. Срећа их послужити продру до Муратова чадора, те Милош изврши ради чега се вратио, па поново ударе кроз масе турске војске, која се сва „*под оружје дигла*“, и „*косе Турке к'о зелени траву*“. Но ту му изгину оба побратима, а он би се спасао да некаква „*бабетина из стијене*“ не кликну Турцима

како да га савладају, те ударише у ледину копча, која разнесе ноге Милошеву ждралину: *„А Милош је од њег одскочио, | Пак у руке копча прихватио; | На бојно се копча ошируки, | Прескакаше Турке на буљке | И русе им главе одсјецаше“*. Но толикој сили није се могло одолети: Турци га савладаше, везаше му руке и изведоше пред Мурата, који још беше у животу. Мурат наређује да се удари на Лазара.

У деветом делу (1097—1179) допаде глас Лазару шта је учинио Милош и како су војводе изгинули. Сви оплакују Милоша, а највише Југовићи, који *„заплакаше као беца мала“*: *„С киме ћемо на бојном Косову, | Потиснути проклетнике Турке“*... За тим Лазар распоређује војводе и војску за бој, а Вуку наређује да води војску у Шару планину, па *„кад звежну у пољу ханџари“* да удари *„иза леђа душманину клетом“*. Па кад је све уредио, поседе зеленка: *„Па се крену силовита војска, | Наћераше коње на курију“*.

У десетом делу (1180—1265) описује се сам бој. Први ступају у борбу Југовићи, „сви соколови“, који:

Све разгоне Турке на буљке;
Би ти рек'о и би се заклео:
Куд' пролази девет Југовића,
Туд' је мутна вода ударила,
Ваља главе коњске и јуначке,
Није вода већ јуначка крва;...
Осам наша бише и убише,
Кад деветог бити започеше,
Ал' погабе Југ Богдане стари,
Покрај њега девет Југовића...

За њима *„Маче војску цетињски владика“* с Црногорцима и Бошњацима, *„И његова сва изгибе војска, | Побегоше јунаци Бошњаци“*. Тада *„Маче војску српски цар Лазаре“*, те његових 40 хиљада *„потискоше низ Косово Турке“*, и том приликом Страхинић бац чини чуда од јунаштва: *„Једном маче, двадес'т глава аине“*. И, готово се турска сила била *„изломиле“*, али *„Бог убио Вука Бранковића!“*, он напале густа Лазара, јер *„полеће с двајест хиљад' војске, | Те поможе душманину клетом, | Да надлада српског цар Лазара“*. Ту је Лазина *„полећела глава“* крај бунара до Ситнице, и окочила у бунар:

Док звијезда са небеса паде,
Тамни мјесец ниш' Косова отале!

У једанаестом делу (1266—1312) Страхинић бац, који је јуначки бранио главу свога господара, кад је видео да све пронаде, проклињаше Вука што напале: *„Е да Бог да суђено ти било, | Те и твоја полећела глава | Од сокола Високог Стевана...“*, па поврати дорина, проби се кроз Турке и прати се у Крушевац да чува од Турака царицу Милицу и Милошеву љубу Вукосаву. Сусрећу га Милица и Вукосава, *„жукајући како кукавица“*, и Страхинић им прича што је било на Косову.

Дванаести део (1313—1365) казује: како Турци уграбише цара Лазара (ваља његово тело?) и однесоше Мурату, који наређује Бајазиту како ће их укупати: Милоша с њиме упоредо, а Лазара испод ногу. Милош моли да га укупају Лазару испод ногу, *„Слуга сам му био овог сејета, | Нек му будем и оног свијета“*. Мурат прима молбу Милошеву, а за тим светује Турке како ће владати, па вели:

„Немојте ви рају цвијелити,
„Немојте ви рају погазити,...
„Већ пазите рају као браћу;
„Тако ће те дуго царовати,
„А дружичје пагубити царство...“

У тринаестом делу (1366—1584) описан је долазак Царице Милице на Косово. Пошто је Милица замолила од Бајазита допуштење да дође и пренесе тела мртвих војвода у Крушевац, онда се она, на *„златеним кочијама“*, одвезе с Вукосавом на Косово. Код воде Ситнице угледа *„лијепа девојку“* (Косовку?), која прича Милицу, како је јуче белила платно, а кад *„стаде звека од Косова“*, тад Ситница протече *„мутна и крвава“*, те понесе коње и јунаке, и ту је *„љуте јаде задобила“*:

„Бритку сабљу Косовац-Ивана,
„Бојно копча војводе Милоша,
„Амајлију Топлице Милана,
„Златну киту Бошња Југовића
„И челенку дијете-Ненада.

За тим Милица пође да тражи *„своје поглаваре“*. Ту певач слика бојниште у интересном опису:

Све је поље тама притиснуло,
А од паре коњске и јуначке,
Не види се сунце од облака,
Ни зелено поље од јупака;
Би ти рек'о, кад би онђе дош'о,
Да је пуста гора исјечена,
Од лешена коњских и јуначких;...
А по трани изломљена копча,
Бритке сабље и дуги мачови,
До балчак све је изломљено;
А стријело по пољу расуто
Ко' путови поред винограда;
На хиљаде рањених јунака
И добелих коња од мејдана,
Стоји јена коња и јунака,
Вију вуци, гракћу гавранови;
Ту је страшно чути и гледати!

Ту Милица прво налази рањеног слугу Видосава, кога *„умива студеном водицом“* и *„заљева од срца сузицом“*; Видосав јој казује где је који од војвода погинуо. За тим налази остале *„по реду јунаке“*, па свакога *„у кочије тура“*, а над Милошем је *„зацвиљела као кукавица“*. Кад је и баба нашла, оде на гроб цара Лазара, те *„љуте цомили до Бога се чује“* и нариче овакву жалопијку:

„Господаре, славан цар-Лазаре!
„С тобом ме је огријало сунце,
„Гријало ме за живота твога,
„А од сад ће до вијека мога
„Све ми бити мрачно и облачно;
„Твоје славно име, мој Лазаре,
„До вијека биће ти свијетло,
„Бранковића ружно и проклето,
„Што обори цара и државу.

Глас из облака упућује Милицу да извади из бунара главу свога господара и да је положи *„у кнежеву цркви“* (у Крушевцу), а после три године да дође по његово тело; глас јој даље вели да не жали Лазара, јер:

„Лазар ти се, госпо, посветио,
„Што је јунак славно погинуо
„Ради вјере и крста часнога
„И за љубав рода и племена.

Милица се вратила у Крушевац с главом Лазаровом.

У четрнаестом делу (1585—1607) Милица се, после три године, подиже на Косово с патријархом и дванаест владика, с поповима, калуђерима, ђацима и ђацима. Откопаше тело Лазарово, *„док удри мирис од светиње, | Свето тјело у земљици ц'јело“*, — и пренесе га у Крушевац. А данас се њиме слави *„фрушка гора славна“* и *„манастир Раваница црква“*.

Цела се песма завршује овим стиховима:

Ето тако, моја браћо драга!
Због невјере и неслоге наше

Пронаде нам царство и држава,
Погибе нам слава и господство!
Сам Бог знаде кад ће опет доћи,
Или ћемо сви у јаду проћи. —

Ова је песма, по својој величини и множини епизода употребљених у њој, најзатнији од покушаја народних певача да се косовски догађаји вежу и концентрују у једну целину.

Петрановић је у своме зборнику показао и певача те песме — *Илију Дивјановића* из Херцеговине, за кога вели: „Од свију певача, што сам их могао познати скоро за седам година, Илија Дивјановић најдаровитији је и најпамтљивији певач. Нека му ко само једном ма какав догађај исприча, он је одмах готов прелити га у народну пјесму онако живо и китно као што други не може“. Но Дивјановић је био писмен човек, али „самоук, чита и пише по старом правопису, боље од многих других“.

Ми се нећемо упуштати у оцену ове песме, али

о баба, помоћу које су Турци ухватили Милоша Обилића, и певаће о шетњи кнегиње Милице по Косову... А мало даље: „Ако бисмо дакле и одлучили, да макар и у основи примимо ову песму за народну... она би могла послужити као потврда, да су доиста песме о пронасти на Косову живеле те развијале се у кругу самосталних песама, па да су у последње, могли бисмо рећи у наше време, и народни, књижевним дахом додирнути, певачи огледали, да у њима целину потраже“.

Мареџић у поменутој расправи о косовским јунацима и догађајма, — указујући на почетне и још неке стихове у Петрановићевој песми, који су из „полукњижевничког а не правога народног извора“, — вели: „По свој прилици могло би се још гдјешто наћи, што не би прави народни и то неки пјевач нигда рекао. Али макар се још и десетак ненароднијех стихова нашло у реченој Петрановићевој пјесми, то још не би могао бити никакав разлог, да читаву пјесму прогласимо дјелом ненароднијем“.

ВОДНИЧКА БАРАКА ИЗ СРП-ТУРСКОГ РАТА (1876.—78. г.)

ћемо показати шта у главnome мисле о њој наши најзатнији књижевници.

Јаџић о њој вели (Rad, II): да је ово „са свим ново грађена пјесма, у којој је истом у наше дане нетко (Јаџић, тада још није знао за Дивјанића) скупио разне пјесме о косовској битци у једну целину“, да је пјесма „доста слабо састављена“, да има у њој „много неједнакости, много несклада“, да има и рефлексива „које се морају сматрати изразом нашега времена и нашега давашњег мишљења“.

Новаковић у својој расправи, коју смо већ поменули, вели о овој песми: „У њој се може наћи која стотина врста, за које се може рећи, да нису потекле из уста народнога певача, толико је дијекта у њој поремећена. Садржина пјева не меће је у ред ни с једним варијантом оних старих косовских песама, којима за садржај којеткуд знамо од 15. века до Качића. Једино старије у њој јесте певање

Поменули смо, да је од народних песама, у којима су Косовски догађаји оневани у целини, најстарија:

Приморска песма о боју на Косову (у *Миклошићевој збирци бр. 6*, а у *Косов. Споменици стр. 69*).

Ова песма, као и друге две косовске песме из *Миклошићеве* збирке (бр. 5 и 7), извађене су из старих дубровачких пописа народних песама крајем 17. и почетком 18. века. Оне су познате под именом *бугаршлица*, како су у далматинском приморју називане песме јуначке озбиљнога садржаја. Нису спеване у десетерцу, него су им стихови дужи, по 15 и 16 слогова у једном стиху. Како по облику и језику, тако и по самој садржини, оне су врло интересне. А песма о боју на Косову за нас је интересна нарочито још и с тога, што је Панић узео као основу свога нацрта за косовску епopeју. С тога ћемо се с њоме мало боље упознати.

Она има свега 255 дугачких стихова. По догађајима који се у њој опевају, можемо је поделити на шест делова:

У *првом* делу (од 1—58 стиха) имамо дегенерисан један део познате песме о Мусићу Стефану (у Вука 47), а он почиње стиховима:

Иде Бушић Стјепане љубу своју рано будит':
«Устани се, љубовце, од твоје мекаше ложнице...»

Бушић Стјепан буди љубу да отвори прозоре и види по звездама које је доба, *«удара ми таламбах пред двором кнеза Лазара»* и *«куцели се госиода, ...»* Љуба то чини и извештава га, а Бушић је сад шаље да *«пробуди слугу»* (она!) *Оливера* да би спремио коње, јер ваља ићи у бој; љуба му тада прича свој сан и одвраћа га да не иде, но Бушић је не послуша:

«Знати ми се, љубовце, са Косова не вратити,
«Ја ти нећу остати од војске кнеза Лазара,
«Од *угрске* (?) господе и од браће Уговића...»

Љуба буди слугу који оседла коње, те *«побоше пред дворове Лазарове»*, — У овој песми Бушић није ни мало каснио (као Мусић), него је с осталом војском на време стигао на Косово.

У *другом* делу (59—109) Бушић затиче пред Лазаревим дворима већ искомљену *«угрску»* господу. Милица их поздравља с прозора речима:

«Добро јутро да вам је, а'јена *угрска* господе!»

а за тим прича им како је ружан сан уснила, који јој тумачи Милош *«Кобиловић»*: да ће *«главе падати ове угрске госиоде»*, да ће *«лице иогамъет' славнога Лазара кнеза»* и да ће јој се *«расцукнут' њено срце Миличино, а за угрском (!) госиодом и за браћом Уговићим'...»* Тада Милица моли Милоша да јој код Лазара измоли једног од браће, да *«не би изгубила кољено од Уговића»*; но Милош јој одбија молбу (ни мало кавалерски за таквог витеза! па још каквим речима):

«Сву ноћ му си понаске преспала на десној руци,
«Бјеше му се молити као твому господару...»

За тим се Милица сама обраћа Лазару, који је одбија:

«Не могу ти оставит' ниједнога од Уговића,
«Они су се захвањили св'јетлу *краљу угрскому*:
«Кад би небо паднуло на јуначку прну земљу,
«Они би га примили на своја на бојна коња.»

По том се Лазар крену с војском на Косово.

Трећи део описује злокобну вечеру у очи Видова дана (109—152):

Цар је с војском паднуо на Ситињу плаху р'јeku.
Ту су стаји починут', вечерину вечерати...»

За вечером Вук Бранковић казује Лазару да ће му Милош *«нејеру учинити!»* Тада Лазар напија Милошу *«златном чашиом»* и преклиње га да му не учини невере. Милош се *«жалостан нађе у својему живу срцу»*, па вели да неће учинити издаје, него ће се рано ујутру *«наћи под шатором царевјем»* и њега *«ханџаром удрити у срце живо»*. За тим Милош са својим *«слугама»* (а не побратимима) *Иваном Миланом и Николом Косовчићем* одлази у турску војску.

У *четвртном* делу (152—216) Милош одлази под *«свиони шатор»* Муратов, а овај га пита: што је дошао да му *«уходи»* војску; на то Милош одговара:

«Ја сам ти се одврго од војске Лазара кнеза,
«И дош'о сам у помоћ теби цару честитому.»

Цар пружи Милошу *«кољено од десне ноге»* да пољуби, но Милош *«златан ханџар иовадио и њим га је ударио»*, па поскочио из шатора, вргав се на коња и саслугама

«побјегну низ Косово равно поље». За њим се подигне сва *«турачка врла сила»* и стигне га; Милош се јуначки бојрио; слуге му изгубише, но он за то *«ништа не хајаше»*. Док неки *«глас изиде из облака»*, који научи Турке да међу пред коња *«штитове и сабље бритке»*, те му ноге исекоше. Рањени Милош *«поклони се из својега танка грла»* позивајући у помоћ Лазара; његово запомагање чује Вук, па му се свети.

Пети је део (217—222) најкраћи и ако најважнији у целој песми; у њему је описан бој у ових 5 стихова:

У то Турци приступише и на њих ти ударише
И Лазара разбише, ни о чем не оставише.
Вук Бранковић утече у планину зелену,
А Лазара бијаху жива у руке ухватили
И њега су одвели честитом Отмановаћу.

У последњем, *шестом* делу (223—255) Мурат наређује како ће се погубити Лазар и Милош, и како сачувати: Лазара испод ногу његових; а Милоша *«на десну руку»*; но Милош моли Мурата да њега ставе под ноге, а Лазара на цареву руку: *«Како сам га ја а'јено за живота свећ дворно, нека њега ја дворим и у матери црној земљи»*. Чујући то Лазар, пролије сузе и благосиља Милоша а проклиње Вука. За тим обојници одсеку главе. Песма се завршује стиховима:

Кад ми бјеше Милица тужне гласе разумева,
Бјеше јој се од жалости живо срце распукило.—

Из првих делова ове песме види се, како се у њој на више места помињу *угрска* госиода, па чак и онде, где то никаква смисла нема, као нпр. у говору Бушићеву у првом делу (у стиховима које смо навели), или у Милошеву тумачењу сна у другом делу. Историски је доказано да Лазара није никако могло бити са Србима на Косову, и г. Новаковић је лено доказао да је у тој песми реч *«угрска»*, на место *«српска»*, прост *фалсификат*, по свој прилици хотимичан и од преписаоца.

Опширну анализу и критику све три приморске песме из Милошићеве збирке изнео је г. Новаковић у поменутој расправи. *«Невешт и небрижљив попис»* њихов јасно се види из нералнога метра (час 15, час 16 слогова у стиху). У њима има доста *«италијанизма»* и обрта *«ароиских»* и *«књижевних»* у језику, који, ако су и били у обичају у приморским градовима Далмације, нису могли налазити се у језику оних оригиналних песама *«које су у приморске градове дошле с истока, између Срба»*...

Обазирјући се на метар и језик у овим песмама, *Павић* их назива специјално *хрватским*. Навешћемо неколико редова г. Новаковића као одговор на ово Павићево тврђење:

«Косовске народне песме могле су постати само на истоку српском међу племенима, самоме боју најближим, која су одмах и тежину последица *«боја боја осетивла»*. Одатле су се те песме рашириле најпре међу свима племенима српским *«путовањем авача и сељењем породица»*, па после и међу гдекојим хрватским. Али да су косовске песме овим путем и начином и до Француске продрле, не би мање биле песме српске, нити би им ко паметан могао порицати и побијати праву оригиналност њихову... Тако су српске народне песме допрле и у далматинско приморје, где су преписивањем и препевањем и добиле други облик. «Ваш је Дубровник српска струја почела освајати нарочито 16. века, што се може најлакше видети по самом језику дубровачких писаца... Па је ли онда на месту, што се песме о Косову, у Дубровнику на крају 17. века на хартију стављене, истичу као специјално хрватске? Њих су Дубровчани с истока примили, и оне нису

ни мало мање српске од оних Вукових, ма да их је и Миклошић назвао хрватским. Миклошић је то учинио ради размера, па за тим ради језика не свију него некојих — али сам потпуно уверен, да он не би никад тврдио да су песме косовске, баш и кад се у правих Хрвата нађу, од Хрвата спеване, као што тврди г. Павић . . .

*

То је све што имамо до сада штампано, а што би се могло сматрати као народни покушај за спајање више косовских момената у једну целину.

У предговору 6. књиге Вукове збирке последњег, државног издања, помиње се *песма о Косовском боју*, која је у рукопису заостала у Вуковим хартијама. Она има преко 2000 стихова и њу је Вук добио још 1821. г. За њу се вели да ће се у 8. или 9. књизи само *проиричати*, јер је „тако слаба, да је није вредно у целини штампати“.

Нас је интересовало да о тој песми што више сазнамо, па смо њен рукопис и добили (добротом академика и проф. г. Љубе Стојановића) и разгледали га. Песма је одиста врло слаба; стихови су често врло неједнаки, час много дужи, час краћи од десетерца; па неким се местима само помиње шта има да се опева, или се упућује на раније стихове које треба поново употребити; — тако, да она изгледа више као какав нацрт за песму, него као готова песма. Несумњиво се види да је тај „нацрт“ начињен према једном од оних описа битке косовопољске, које је г. Новаковић изнео у часопису „*Starine*“, X* за 1878. а о којима ће доцније бити нарочито говора. И план песме, и оневане догађаји, и имена лица — све је као и тамо. По завису на крају песме види се да ју је Вуку послао „парохъ“ из Шива, *Авр. Пашичъ*.

Према свему томе, не мислимо да је потребно, да њену садржину износимо у појединостима. —

(НАСТАВЉЕ СЕ)

Скерлетно Слово

— РОМАН —

ИНГЛИСКИ ПИСАЧАО
NATHANIEL HAWTHORNE

ПРЕВЕО

Владислав Савић

(НАСТАВАК)

V

Јестира пре раду.

Дани Јестирина затвора беху на крају. Врата се тамничка отворише и она изађе на бели дан. Њеном болесном и тугом убијеноме срцу учини се да је сунце, које на све подједнако сија, само за то да обасја скерлетно слово на њеним грудма. Можда је било више правога бола у њеним првим непоузданим корацима кад остави тамничка врата, него у литији и привору који смо описали, кад је била изложена онштој порузи и кад је сваки прстом пока-

зиваше. Тада је одржаваху нарочити наној живаца и ратоборна природа њезина карактера, који учинише да се тај привор за њу претвори у неку врсту паклене победе. Али то је био усамљен и издвојен догађај који се дешава једном у животу, па да би га могла издржати она је, не штедећи, прикупила сву животну снагу која би јој служила за многе године мирна живота. Онај исти дух закона, који ју је осудио, даде јој снаге да до краја поднесе муке своје срамоте. Тај закон беше див строга лица, снажан да одржи као и да угуши својим гвозденим рукама. — Али сада, од изласка из тамнице, она је имала да подноси свакодневно понижење; и она га је морала подносити обичним силама своје природе, или пасти под њоме. Није више имала шта да позајми од будућности да се пробије кроз трајни свагдањи рад. Свако јутро доносило је свој део беде; и тако сваки нови дан: сваки своје искушене које је остајало исто и једнолико, а то је било и сувише мучно издржати. Дани далеке будућности изређаће се нудећи јој исти терет, али јој ни један неће донети слободу; а шаго-милани дани и године подигнуће стуб јада на гомили њене срамоте. Кроз све те дане и године, изгубивши своју личност, она ће бити општи символ на који ће указивати проповедник и учитељ и у коме ће они одичити и оживотворити своје представе мисли о женској слабости и грешној страсти. Младости и невиности биће говорено да погледају на њу и скерлетно слово које гори на њезиним грудма; на њу — дете поштених родитеља; на њу — мајку детета које ће и само бити доцније жена; на њу, која је негда такође била невинна — као на оличење, оваплоћење, на саму стварност греха. А над њезиним гробом једини споменик биће срамота коју ће дотле носити.

Може нагледати чудновато: за што се она, кад јој је свет био отворен и кад није била задржавана осудом у Пуританским насеобинама тако незнатим и удаљеним, — није повратила у родно место или коју било Јепопеску земљу и ту скрила своје име и личност под новом спољашношћу; како су јој биле отворене стале мрачне, непознате шуме, зашто се није поменала са народом чији обичаји немађаху ничега заједничког са законом који ју је осудио, а то би годило њезиној дивљој природи. Чудно је, донеста, да је она и даље могла називати својим оно место где је она само оличење срама. Али као зла коб, један осећај неодољив и неизбежан као сила судбе, готово увек приморава људе да круже околу и као авети полазе места где се одиграо какав велики и значајан догађај који је одредио боју њихова живота, и који је у толико силнији у колико је први тон који га помрчаша. Њезин преступ, њезина срамота били су корени који је везиваху за земљу. Као да се поново родила туде са јачом моћи прилагођивања, она шумовита земља, још увек немилу свакоме насељенику постаде за Јестире Прину дивља и тужна али нераздвојна домовина. Сви остали привори земаљски беху јој туђи; па и само сеоце у Инглиској, где под мајчиним окриљем проведе срећно детињство и невинно девојанство, нагледаху као давно похабана одећа. Ланац, који је везиваше за ово место, био је гвозден, и оквицао је целу њезину душу, али се није могао раскинути.

Можда је било — и сумње нема да је тако и ако је она крила тајну од саме себе и грозила се увек од ужаса, кад се она отимала из њезина срца као змија из своје дупље — можда ју је једно другаче осећање задржавало на позорници и стази која беше тако кобна за њу. Ту је био, по тој стази се кретао онај са којим се она осећала везана везама непризнатим на земаљ, али које ће их за-

једно довести пред последњи суд који ће за њих бити брачни олтар за заједничку будућност вечне награде. С времена на време Лукави ју је кушао овом мишљу и смејао се на страсну и очајничку радост с којом ју је она примила, па се затим борила да је одбаци од себе. Оно што најзад постаде њена вера и што је она сматрала као разлог да остане и даље у Новој Инглиској — било је пола истина пола самообмана. Овде, говораше сама себи, овде сам згрешила, нека се овде заврши земаљска казна, и тако ће, можда, свакидање муке срама најзад очистити њезину душу, и повратити јој чистоту коју је изгубила, а која ће бити светија, јер је плаћена мучеништвом. С тога Јестира Прина не хтеде бежати. На крају града, подалеко од сваког другог стана, била је једна сламом покривена кућица. Некакав ранији дошљак подигао ју је туна на напустио, јер земљиште наоколо беше неподесно за обрађивање. Она бејаше на обали, гледајући преко једног морског рукава на шумом обрасле брегове на западу. Неколико жбунастих дрвета што расту усамљено по полуострву, мање су заклањали кућицу, него што су хтели рећи да ту станује неко који би се радо сакрио, или би бар требало да је сакривен. У овој малој усамљеној кућици са оно мало покућанства што је имала, а са допуштењем власти, која још увек држаше надзор над Јестиром, настани се она са својим дететом. Некаква тајанствена сенка сумње покри одмах цело то место. Деца, сувише млада да би могла разумети зашто је та жена била стављена ван обима људске љубави, довлачила би се доста близу, да је виде на прозору са иглом у руци или како стоји на вратима или ради у маломе врту, или како се креће стазом што у град води, и кад виде скерлетно слово на њеним грудима прсну далеко са чудним заразним страхом.

Ма да је била усамљена и без и једног пријатеља на земљи, ипак није оскудевала ни у чему. Знала је лепо вести и шити, и то је било довољно и у земљи где је било мало поља за фини посао, да исхрани себе и своје напредно дете. На својим грудима носила је чудно извезено слово, као пример своје вештине пуње нежна и досетљива укуса. Многа дама на дворовима радо би понела сличан рад и додала својој свили и злату тај богати и уметнички украс људске умешности и укуса. Овде, при строгој простоти којом се одликоваше пуритански начин одевања, мало је било места за Јестирину вештину. Па ипак, укус доба, који је нарочито ценио радове оне врсте, утицао је ето и на наше озбиљне дедове који се беху одрекли многих удобности што су у први мах могле изгледати неодложно потребне. Јавне церемоније: прокламовање закона, увођење у дужност старешина и све оно што је могло згодно послужити влади да се што величанственије представи народу, одликовале су се достојанственим, уредним, озбиљним али ипак траженим великолепијем. При погребима такође, — било за самог мртваца или да би се разним знацима на црну одећу или белом рубљу јасно испојила жалост родбине — призивата је у помоћ Јестирина вештина.

Постепено, њезин ручни рад уђе тако рећи у моду. Било из сажаљења спрема жене чија је судба тако јадна; било из болесне радозналости која даје вредности и најнезнатнијим стварицама, или из каквих му драго других побуда, или што је Јестира одиста попуњавала једну празнину коју друга није могла испунити, она је имала посла колико је хтела и колико је могла провести часова са иглом у руци. Сујета је, можда, била голицана да се у свечаним приликама покаже урешена везом који су изра-

диле њене грешне руке. Њезин вез украшавао је гувернерову ограницу; официри су га носили на рукавама а свештеници на појасима; њезин је рад била кашаца новорођенчади; и био је закључан да трупе у мртвачким сандуцима. Али се не зна да је икада била призивата њена умешност да извезе и уреси белу копрену која је покривала чиста невестинска лица. Тај једини изузетак показивао је да се друштво још увек сећало и мрштило на њезин грех.

Јестира се трудила да има само оно што је најпотребније за њу и што је довољно за њезино дете. Одело јој је било од најпростије чохе у најтамнијој боји, са једним јединим украсом — скерлетним словом, које је по осуди носила. Детиња одећа, напротив, одликовала се богатом, поготову фантастичном маштом укуса, која је служила да увећа чудну драж која се рано поче да развија у девојчици, али која се убрзо показа да има дубље значење. Али о томе доцније. Сав остатак својих доходака она је издавала као милостињу онима који су били у бољем положају него она, и који су често добротворство увредом плаћали. Дobar део свога времена употребљавала је за израду грубог одећа за сиротињу. Можда ју је на то доводила каква покајничка мисао да на тај начин жртвује своја задовољства у грубом раду за друге. У својој природи имала је источњачку особину — укус за богатом, раскошном, сладострасном лепотом, који у њезину животу немајаше никаква начина да се покаже изузев у везу и ручном раду. За жене има особите дражки, која не разуме други посао, фини, нежни ручни рад. За Јестиру то би била прилика да пусти на вољу својој страсти и по томе да је умири. Али, као и све друге радости, она га одбаци као грех. Ово болешљиво мешање савести, где јој није места, показивало је, бојати се, не искрено и стално кајање, већ нешто сумњиво, нешто што је могло бити дубоко рђаво у суштини својој.

Тако је Јестира Прина имала своју улогу у свету. Свет је није могао сасвим одбацити и ако је на њезино чело био ставио знак несносији женскоме срцу него онај што га је Кајин носио. У свима њезиним односима са друштвом није било ничега што би јој улевало осећање заједнице са њоме. Сваки покрет, свака реч, па и само ђутање оних с којима је долазила у додир, казивало је да је она прогнана, и као да је за општу природу везују дружичје везе него остало човечанство. Она је стојала издвојена од онога што је све интересовало, али одмах иза тога, као какав дух који походи кућно огњиште, а нико га не види и не осећа, који се не смеје на породичним весељима нити тугује у жалости робинје, или ако му пође за руком да покаже своју скривену симпатију — изазива само ужас и језовиту грозу. И доиста, овакви осећаји удружени са горким презрењем изгледаху да су једини утисци што их је уносила у опште срце. Доба није било ни најмање разнежено; и њезин положај, ма да га је она добро разумевала и ма да га није никад могла заборавити, износио је пред њезино самосхватање, у облику новог бола, грубом повредом најосетљивијих места. Сиромашак, коме је помагала, често је понижавао руку која му је помоћ пријатељски пружала. Госпође високих положаја, у чије је домове послом улазила, навикнуле су се да цеде кашље чемера у њезино срце; често пута алхемијом мирне злобе којом жене знају приугодити силан отров на најобичнијих стварица; а каткад грубим изразом који је падао на незаштићене жртвине груди као свирепи удар на загнојену рану. Јестира се дуго и добро бранила; никад није одговарала на те нападе, изузев ненадним руменилом

које се нејасно указиваше на бледим образима и поново повлачаше у дубину груди. Подносила је трпљиво као права мученица, али се није молила Богу за своје непријатеље, јер у пркос њених тежња за опраштањем, речи благослова и молитве упорно би се у клетву изметнуле.

Увек и на тисуће начина осећала је безбројно страдање бола који јој беше тако пакосно дељен вечно живом и неуморном пресудом пуританског суда. Свештеници се заустављаху на улици да светују народ намрштена чела и мрачна погледа када се скупљаше у гомилама око јадне, грешне жене. Кад би ушла у храм, желећи да се окрене осмехом милосрђа из ока Вечнога Оца, често је сама била предмет предике. Бојала се и саме деце; јер су ова од очева добила тамну идеју нечега језовитог у овој тужној жени која се нѐмо прокрадала кроз улице без икаква другга изузев једног детета. Стога, пошто би је прво пустили да прође, они су је гонили надалеко својим узвицима што ваздух парају и који нису ништа особито значили њихову духу, али који су у толико страшнији били за њу, јер су долазили из уста која их несвесно брбљаху.

Чинило јој се да је њезин срам свуда познат, да је откривен целој природи; и за њу не би било више јада кад би и лишће на дрвећу шапутало међу собом њену црну историју — кад би летњи поветарац о њој жуборио — кад би је зимњи орган јеком разносио! Сваки поглед непознатог лица причињавао је нови бол. Кад би који странац радознано погледао на скерлетно слово, а сваки је то чинио — било јој као да га усијаним гвозђем поново у срце утискује тако да се једва могла уздржати, а увек се удржала, да га руком не закљони. А опет свако познато око имало је нов убод да јој подари. Хладни поглед навике није се могао издржати. У кратко, Јестира Прина патила је самртне муке при сваком погледу људи на срамни знак; рана изгледала да не може да зарасте, на против сваким даном изгледала да постаје све осетљивија са нових мука.

Само каткада, у ретким данима, или месецима, она је осећала један поглед — једно људско око — на срамном жигу, који као да ју је тешно, узимајући на се половину њезиних мука. Али за тренут утехе је бежала од ње, остављајући још дубљи бол; јер, у том кратком часку, она је грешила наново. Је ли Јестира грешила сама?

Дух јој се каткад мутно, и да је била слабије грађе и нежнијих живаца, то би било много чешће под јединственим теретом чудних мука њезина живота. Идући тамо-амо усамљена кроз мали свет с којим је стајала у спољним односима, Јестира се чинило — осећала је или је само маштала — да јој је скерлетно слово подарило неку нову моћ. Стресала се од помисли, али се није могла отрести веровања, да јој оно давало сазнање скривеног греха у другим срцима. Она се ужаснула од открића до којих је на тај начин дошла. Шта су била та открића? Да то нису била лукава шапутања аних анђела који су хтели навести жену што се борила у мукама и која је само у пола била њихова жртва, да верује да је спољашња чистота само лаж, и да би скерлетно слово засијало на многим другим грудима, кад би се истина свуда показала? Или ће она морати примити та наговештења — тако тамна и опет тако јасна — као сушту истину? У целом њезину јаду, ништа није било тако страшно и мрско као то осећање. Оно ју је плашило, и било јој гадно због начина на који оно ступаше у живо делање. Каткад пролазећи поред каквог поштовања достојног свештеника или старешине, узора честитости и врлине кога је јавно мишање гледало као

човека који се дружи са анђелима, црвена поруга на њезиним грудима затрептала би чудном симпатијом. „Какво се зло ту крије?“ рекла би Јестира у себи. А подижући плашљиве погледе, њене очи не налажаху ничега људскога пред собом, изузев облика овога земаљског светитеља! Други пут, тајанствено сродство мађијски се осећало, кад би сусрела освештано чело какве матроне која је, по сведочанству свију, одржала хладну, снежну чистоту свога срца кроз цео живот. Ова снежна хладноћа матрониних груди чега је имала заједничког са ватреним срамом на Јестириним грудима? Или одједном електрично страдање поново би је опоменуло. — „Гле, Јестира, ево ти другарице!“ А кад би погледала, она би видела очи какве младе девојке како су упрте на скерлетно слово, плашљиво и кришом окрећући их брзо са слабим, хладним руменилом на образима као да је њена чистота била умрљана овим тренутним погледом. О ти лукави, чија је zaloга био тај кобни символ, зар нећеш ништа оставити, старо или младо, овој јадној грешници што би могла попитовати? — Такав губитак вере јесте најжалоснији плод што га грех доноси. Као доказ, да још није све било пропало у овој бедној жртви своје властите слабости и немилосрдности људских закона, нека послужи силно уверење Јестире Прине да нико није тако грешно као она.

Код нижих редова, који у том тужном доба увек додаваху одвратан ужас ономе што занимаше њихову машту, кружаше читава прича о скерлетном слову, коју би ласно било обрадити у језовиту легенду. Они увераваху, да символ није само од прости скерлетне чоје, обојене у земаљном лонцу за бојење, већ беше црвено-усијан наклоном ватром, и виђаше се како ватрено светли кадгод би се Јестира помолила ноћу ван куће. И ми морамо додати од своје стране да је тај символ жегао Јестирине груди тако силно, да је, може бити, било више истине у тој причи него што би наш модерни скептицизам хтео усвојити као истину.

VI

Бисерка

До сада смо мало што рекли о детету: о томе нејаком створу чији невини живот развијаше се као љубак и бесмртан цвет, по неумитној вољи Провиђења, на плодној њиви једне грешне страсти. Како је чудно изгледало јадној жени, кад је сваким даном гледала како се развија и како све то више сија лепота и разум који као сунчеви зраци трептаху на нежним цртама овога детета! Мој Бисер! — тако ју је Јестира звала, али не за то што би тиме хтела исказати њезину лепоту која није имала ничега заједничкога са мирним, бледим, немарним сјајем којим бисер сјаји. Она је дете назвала „Бисерком“, јер га је скупо платила — за њу је дала све што је имала — она је била све мајчино благо! И доиста је било чудновато! На мајчин грех ударено је скерлетно слово које је имало силан и страхан утицај да од ње одбије сваку љубав људи, изузев грешника њојзи равних. Бол, као плод тога греха који су људи тако казнили, дао јој је красно дете, одгајено на тим истим обешчашћеним грудима, да оно буде веза између своје мајке и људи и да јој најзад спреми место међу блаженим душама на небу. Ипак овакве мисли испуњавале су Јестиру више страхом него надом. Она је знала да је зло урадила; она није могла веровати да плод греха може донети добро. Дан по дан гледала је она са зебњом у срцу на детињу напредну природу, бојећи се да од једном не открије какаву тамну и дивљу особину која ће одговарати греху из кога је рођена.

Зацело било је немогућно наћи какву физичку махну. Савршенством своје појаве, својом живошћу и природном уметношћу да се служи свима својим неуморним удовима, то је дете било достојно да буде однесено право у Рај. Заслуживало је да остане тамо као играчка анђела, пошто су људски прародитељи били изгнани. То је дете од природе имало неку драг која није стална пратилица певне лепоте; њено одело, и ако просто, даваше утисак као да је оно које њој најбоље личи. Али мала Бисерка није била обучена у грубу одећу. Њезина мајка, у некаквом болешљивом расположењу, које ће доцније бити објашњено, купила је најбогатије тканне што их је било, и пусти на вољу свој својој моћи уображења да што лепше украси хаљине које је мала носила пред светом. Тако је красно изгледала мала у томе оделу и тако је сјјала Бисеркина лична лепота кроз раскош и украсе, који би могли помрачити другу слабију лепоту, као да је око ње био какав светао круг на тамноме тлу градина. А некакав мрки огртач, поцепан и испрљан дечјом дивљом игром, допуњавао је до савршенства њезину појаву. Бисеркина појава била је окружена чаром бескрајне променљивости: у том једном детету било је неколико лица, она је била потпуна скала од љупкости пољскога цвета сељачкога детета до сјаја, у маломе, какве краљевске принцезе. А кроз све то пробијаше извесна црта страсности, некаква јачина боје коју никада није губила; и кад би у ма ком своме облику и променама постала слабија или блеђа, она би престала да буде оно што је — то више не би била Бисерка.

Ова спољашња променљивост указивала је на различите особине њезине природе и сама их је доста јасно изражавала. Њезина природа изгледала је исто тако дубока као што је разнолика; али се, како је Јестира можда у страху веровала — није знала прилагодити свету у коме је рођена. Дете није хтело знати за правила. Њезиним рођењем био је преступљен велики закон, и производ тога било је биће чији су елементи могли имати сву лепоту и сјај, али су били у нареду или сложени на само свој начин, те је било по готову немогућно открити њихову међусобну везу. Јестира је могла дати рачуна једино о карактеру детњем — па и то врло мутно и неодређено — сећајући се свога душевног стања за време оне важне периоде кад се Бисеркина душа почела одвајати из света духова, а њезин телесни облик из царства материје. Мајчино стање страшћу узнемирено било је средина кроз коју су још нерођеноме детету били предани први зраци земаљског живота; и ма како да су били чисти и бели од природе, узели су на се дубоке шансе црвене и перанцасте, на трени сјај, тамне пруге и немирну светлост средине кроз коју пролазе. А нарочито Јестирин ратоборна ђуд, из тога доба, беше се настанила у детету. Она је распознавала своју дивљу, очајну, пуну пркоса ђуд, несталност свога темперамента, и саме тамне прилике душевног јада и очаја што станаваху у њезину срцу. Сада су биле осветљене зорним сјајем дечје природе, али доцније, у данима покушења, могле су бити издашне буром и вихорима. Стега у породици била је тада куд и камо јача него данас. Претња, груби укор, честа употреба батине, препоручене Светим Писмом, били су примењивани не само као казна за учињене погрешке већ као благотворно средство за пресађивање и развитак свију врлина у дечјем срцу. Јестира Прина, при свем том, као мајка једнога детета, мало се грешила неоправданом строгишћу. Сећајући се својих властитих грехова и невоља потражила је израна да постави нежну али чврсту контролу над детњом душом

која је била поверена њезиној бризи. Али је задатак надмашавао њезине силе. Пошто је опробала и претње и осмехе, и пошто се уверила да ни један начин нема утицаја, Јестира се најзад реши да се склони и да пусти детету на вољу. Физичка казна или затвор помагали су док су трајали. Сваки други начин васпитања упућен њезину духу или срцу имао је на њу утицаја у толико у колико је био у сагласности са каприсом што је владао њоме у том тренутку. Њезина мајка беше запазила, још док је Бисерка била беба, један њезин поглед, кад би јој сва мука била узалуд. Тај поглед био је тако разуман али необјашњив, тако лукав а често врло напостан, али скоро увек праћен дивљом ђуди, да се Јестира питала тада: да ли је Бисерка људско дете? Више је личила на какво ваздушно биће, које ће, пошто се за часак играло на ледини градине, прхнути даље са подмехом. Кад год се појавио тај поглед у њезиним дивљим дубоко црним и сјајним очима, он јој је показивао некакву чудну удаљеност и неприступачност: изгледало је као да лебди у ваздуху, и да ће ишчезнути као каква светлост дугалица која долази незнано од куд и иде незнано куда. Кад би угледала тај поглед, Јестира би појурила детету — да ухвати несташно вилинско биће у његову дету — да га притисне на своје груди и обаспе пољунцима, не толико из несавладљиве љубави колико да се увери да је Бисерка доиста крв и месо а не само чаробна варка. Али кад је ухвати, Бисеркин смех, сама радост и музика, још више је сумњом испуњавао мајчине груди.

Сломљена срца, Јестира би каткад пролила горке сузе због те чудне мађије која се толико пута стављала између ње и њезина јединог блага које је тако скупо платила. Тада — јер је било немогућно предвидети како ће она то примити — Бисерка би се намрштила и стисла песнице а лице би јој добило онтар, немно израза негодовања. Па онда би поново прснула у смех, гласније него пре, слично бићу које не зна и не може да појми људски јад. Или би се — али то је било ређе — грчила од бесна бола, и јецајући би грчила мајку показујући јој љубав непрекиданим речима. Само пре него што би Јестира дошла к себи од те изненадне нежности, она би ишчезнула као што је и дошла. Размишљајући о свему томе мајка се осећала као онај што је призвао духа, али због извесне погрешке при призивању заборавио је ону реч којом се влада овим неразумљивим бићем. Једина јој је радост била, кад је дете спавало мирним снам. Тада није више зебла, и уживала је часове мирне, тужне, нежне среће, све док се мала Бисерка не пробуди са оним лукавим изразом који провири испод трепавица!

А било је веома чудно, како се брзо Бисерка разви и оспособи за разговор изван мајчиних осмејака и речи милоште. И каква би то била срећа да је Јестира могла чути њезин јасан, звонак глас помешан са шумом других дечјих гласића, разбирајући њезине тонове између помешаних узвика читаве дечје гомиле! Али то није могло бити. Бисерка је била рођена као изгнанница из дечјег света. Изданак зла, знак и производ греха, она је била без икаква права међу хришћанском децом. Ништа није било јасније од инстинкта којим је дете појимало своју усамљеност: судбу која ју је оградила од света, једном речју сву особитост својега положаја спрема остале деце. Никада, од како је из тамнице изашла, није Јестира сусрела туђ поглед без ње. У свакој шетњи изван града Бисерка је била с њоме: најпре као беба на рукама, а после као девојчица, мала друга своје мајке, држећи мајчин

кажипрст целом својом ручицом и поакажујући весело поред мајке. Она је виђала децу на ледници поред пута или на кућном прагу како се играју, али никада није тражила познанства. Ако би и била ословљена, она не би одговорила. А кад би се деца скупила око ње, Бисерка би постала страшна у своје детињем гнову: бацала би се камењем и онтрим испрекиданим узвицима којих се њезина мајка силно бојала, јер су личили на гласове вештичњих клетава на неком непознатом језику.

Истина је да су мали пуританци били добили нејасну идеју о нечему страначком, надземном или необичном за свакодневне појмове на тој мајци и детету, и да су их због тога презирали свим срцем а често их и грдили на сва уста. Бисерка је то дубоко осећала и одговарала им је најсилнијом мржњом коју може гајити деце срце. Они испуни гнева радовали су и тешили њезину мајку, јер је у њима била извесна разумна озбиљност које место пролазише људи која је тако често владала дететом. Стренила је ипак, јер је и ту откривала тамни одблесак зла који је био у њој. Сву ову мржњу и страст Бисерка је наследила из мајчиних груди по праву рођења. Мајка и ћерка стајале су заједно усамљене у сред људског рода; а изгледало је да су се у децјој природи настали они немирни елементи који су занемаривали Јестиру пре Бисеркиног рођења, али су доцније били утицани материнском нежности.

Код куће, у домањају мајчине градине, Бисерки није много оскудевало друштво. Чар живота избијао је из њезина неуморно радног духа и прелазно је на хиљаде предмета, као ватра буктиње где год се прinese. Најнепогодније ствари — какав штап, свежањ крпа, цвет — постајале су играчке Бисеркине мајчије моћи, и не мењајући нимало спољни облик у њезину духу прилагођавале су се свакој драми која је одигравана на бини њезина унутрашњег света. Њезин детињи глас служио је читавој множини уобразиљених лица старих, и младих, да се разговарају. Борови, стари, црни и свечани, што вечно гуњају или се меланхолично туже на сваком поветарцу представљали су пуританске старешине: најгаднији коров у градини била су њихова деца које је Бисерка тукла и немилосно чувала из корена. Свакога би задивила разноликост облика којима је она позајмљивала свој дух, и то све у лету, играјући, увек у стању природне радности — да наскоро клоне као извурена том брзом грозничавом матицом живота — за чим опет дође друга врста силне пуне енергије. Највише је личила на фантастичну игру северне светлости. Чудна особина огледала се у непријатељском осећају којим је дочекивала сва ова створења својега духа и срца. Никада не створи себи пријатеља, већ је немилосејала змајевске зубе из којих је ницала војска душмана, против којих је у бој јурила. Било је неисказано тужно — а како је то парало мајчино срце које је у себи осећало узрока томе! — гледати то младо створење како се бори са непријатељским светом, и ту ватрену готовост енергије да војује за своју ствар у боју који мора доћи.

Гледајући Бисерку, Јестира би често спустила рад на крило, и гоњена неутољивим болом, који би радо сакрила, узвикнула би гласом пуним јада: — „О оче мој који си на небесима — ако си још мој Отац — шта је то биће које сам ја донела на свет?“ Бисерка би на то окренула своје зажарено, дивно лице својој мајци, са осмехом у коме се огледала ванземаљска интелигенција, па би опет продужавала своју игру.

Треба поменути нарочито једну особину децје понашања. Прва ствар коју је приметило у своје животу била је — шта? не мајчин осмејак на који деца одговарају оним slabим осмехом у зачетку и који једна личи на осмејак. Не, није то! Али прва ствар коју је Бисерка уочила — треба ли рећи? — беше скерлетно слово на Јестириним грудима! Једном, кад јој се мајка беше навила над колевком, детиње се очи отеше ка светлуцавом златном везу око слова; и пружајући своју ручицу она га ухвати и смејаше се не оним slabим, нејасним осмехом, већ осмехом израженим што јој даваше изглед много старијег детета.

Тада, уздишући дубоко, Јестира би шчепала кобин знак покушавајући несвесно да га скине, јер је тако силан био бол који јој је нанео додир детињег прста. Затим, као да су мајчини болни покрети били намењени њезиној забави, Бисерка је гледала у њене очи и смејала се поново. Од тога дана, изузев кад је дете спавало, Јестира није имала ни тренутка мира, ни тренутка тихог уживања у детету. Недеље би, потина, пролазиле а Бисерка се не би загледала у скерлетно слово; па би онда одједном, увек изненада као позив напрасне смрти, упрла очи у слово са оним особитим осмехом и чудним изразом очију.

Једном овај вракји, шлепачки израз ује у децје очи баш кад се Јестира огледала у њима као што мајке у милонги чине; кад од једном — усамљене су жене често мучене необјашњивим привиђењима, особито оне сломљена срца — од једном угледа, не своју слику у маломе, већ друго неко лице у малом огледалу Бисеркиних очију. То лице слично врагу смејало се злобно, а ипак је личило на лице које је она некад врло добро познавала, врло ретко са осмехом али никад са злобом у њему. Чинило се као да је љаво ушао у дете и провирио из њега ругајући се. Још много пута доцније мучила је Јестиру ова варка само с мање жестине.

Једном по подне извесног летњег дана, када је Бисерка била довољно порасла да је сама јурила око куће, беше набрала пуне руке дивљих цветова и забављаше се гађајући мајчине груди, играјући и вртећи се тамо амо као какав мали елф кад год би погодила црвено слово. Јестира хтеде испрва да слово покрије рукама. Али било из поноса, било из преданости судбини, или гоњена осећајем да ће њено испаштање бити најспасоносније у овим неисказаним мукама: победи прву жељу и оста укочена, бледа као смрт, тужно гледајући у дивље очи своје Бисерке. Цветни ударци падаху као киша погађајући скоро увек срамни знак, и задајући мајчиним грудима ране од којих она није имала мелема у ономе свету нити је знала како да га тражи у ономе. Кад су стреле биле набачене, Бисерка је још стајала гледајући Јестиру насмејаним вракјим изразом, или се мајци бар чинило да љаво вири из њезиних црних очију.

„Дете, шта си ти?“ узвикну Јестира.

„Ја сам твоја мала Бисерка!“ одговори дете.

Али одговарајући тако, Бисерка се смејала, и поче да игра горе доле са смешним покретима малог врага, чија прва шала може бити да пролети кроз димњак.

„Је ли ти заиста моје дете?“ питала је Јестира.

То питање било је озбиљно управљено, јер је Бисеркина интелигенција била чудно развијена, те је њезина мајка по мало мислила да она можда зна тајну мајчију свога бића и да ће је сада можда хтети окрити.

„Да, ја сам мала Бисерка!“ понављало је дете, постављајући своју игру.

„Ти ниси моје дете! Ти ниси моја Бисерка!“ вели јој мајка пола у шали, јер се често разнежи у сред најдубљег јада.

„Кажи ми дакле ко си, и ко те је послао амо?“

„Реци ми то, мајко!“ одговарало је дете пришав озбиљно Јестири и савијајући се око ње: „Ти ми то кажи!“

„Твој Небески Отац послао те!“ вели јој Јестира.

Али то је било речено са устезањем што детету није могло умаћи неопажено. И гоњено својом обичном вражјом ђуди или каквим злим духом, оно метну свој кажи-прст на скерлетно слово.

„Не, он ме није послао“ узвикнула је одлучно: „Ја немам Небескога Оца!“

„Ћути, Бисерко, ћути! То не смеш рећи!“ вели јој мајка уздахнувши дубоко. „Он је створио све нас. Он је саздао мене, твоју мајку, на да боме и тебе! Или ако те није послао он, ти чудно вилинско дете, откуда да си овде?“

„Кажи ми, кажи ми ти“ понављала је Бисерка не више озбиљно већ у смеху и скакућући „Ти ми мораш то рећи“.

Али јој Јестира није одговарала пошто је сама била у јакој недоумници. Она се сети — пола с осмехом пола са страхом — разговара који су кружили по граду од стране суседа који, узалуд тражећи дечјег оца а познавајући извесне чудне особине његове, закључише да је сирота мала Бисерка ђаволов семе: као што се често од најстаријих времена виђало на земљи да долази на свет с помоћу материнскога греха ради каквог безбожног и злог дела. Лутер је такође, по причању њему непријатељске „братије“, био изданак пакленог семена; а није Бисерка била једина од овога кобног рода међу пуританцима Нове Иглиске.

VII

У ГУВЕРНЕРОВУ КОНАКУ

Једнога дана оде Јестира Прина у гувернеров конак, са једним паром рукавица које је извезла и опточила по гувернеровој парубини за неку државну светковину; и ма да су таласања, која изазива народно бирање, учинила да овај достојанственик сиђе за један степен два са свога високог положаја, ипак је он још заузимао часно место пуно моћи међу колонијалним старешинама.

Био је још један разлог осим рукавица зашто је Јестира хтела да говори са личношћу тако моћном и утицајном у пословима насеобине. Било јој је дошло до ушију да неки од виђених становника, у тежњи за што строжијим правилима вере и управљања, имају намеру да јој одузму дете. Са сумњом, као што смо поменули, да је Бисерка ђаволог рода, они часни људи мудро су мислили да је хришћанска дужност, ради спаса мајчине душе, уклонити јој с пута ту сметњу. Ако је дете, у осталом, способно за морално и верско васпитање, и ако има услова за вечно спасење, то ће јемачно имати куд и камо више изгледа на успех ако буде поверено мудријем и бољем васпитачу него што је Јестира Прина. Међу онима који су гајили такву намеру, говорило се, да је најревноснији гувернер Бемингам. Може изгледати чудновато и помало смешно да је слично питање, које би данас било упућено највише општинском одбору, могло занимати највеће достојанственике и јавно бити претресано. У том доба првобитне простоте, често и много незначајније ствари, него што је срећа Јестире и њезина детета, биле су мешане са државним и законодавним актима. То је било у оно доба; или мало раније, кад је извесна парница о једном бунару изазвала

жестоку и опорну борбу у законодавном телу колоније и свршила се изменом самог начина скупштинског рада.

Веома забринута — и ако уверена у своје право да је борба по готову изгледала подједнака између ове усамљене жене с једне и целога становништва с друге стране — крену се Јестира Прина из своје усамљене градине. Мала Бисерка с њоме. Сада је већ могла ласно трчати поред мајке, и како је била увек на ногама од јутра до мрака, могла је издржати много даљи пут него овај. На ипак често, више из каприса него од умора, тражила је да је мајка носи; али би одмах хтела да је спусти и отскакутала би пред Јестиром по травом обрастој стази. Говорили смо о Бисеркиној лепоти пуној израза и раскоши — о лепоти која је блистала у јаким и живим бојама, красна узраста, са очима дубоким и сјајном светлом косом затворене кестенове боје која ће у доцнијим годинама прећи у црну. Ватра је била у њој и око ње; она је била прави непредумишљени плод једног тренутка страсти. Њезина мајка, кад јој је справљала одело, пустила је на вољу своје укусу за раскоши, облачећи је у тунику од црвена сомота особита кроја, богато извезену фантастичним цвевима од злата. Тако живе боје које би морале засенити и бледим начинити мало слабије образе — дивно су пристајале уз Бисеркину лепоту, дајући јој изглед малога светлога ватромета који се креће по земљи.

Али особито својство ове одеће и целе дечије појаве било је то, што су они неминуно и силно подсећали гледаоца на знак који је Јестира Прина била осуђена да носи на грудима. То је било скерлетно слово у другом облику — скерлетно слово животом надахнуто! Сама је мајка — као да је та црвена срамота била дубоко утиснута у њезин мозак те све њезине замисли узимаху тај облик — брижљиво изразила ту сличност, проводећи многе часове болесне досетљивости да створи ту аналогију између предмета своје љубави и знака својега греха и јада. И докста Бисерка је била и једно и друго; и једино због те истоветности могло је Јестири поћи за руком да тако савршено представи скерлетно слово у њезиној појави.

Кад две путнице дођоше до градских улица, пуританска деца оставише игру и погледаше на њих говорећи озбиљно једно другоме:

„Погле, ваистину, то је жена са скерлетним словом; и шта више слично скерлетно слово трчи путем поред ње! Хајде да их гађамо блатом!“

Али Бисерка, која је била неустрашно дете, пошто се и мрштила и лунала ногом и претила песницом, журну од једном на чопор деце, и растера их куд које. У гоњењу она је изгледала као права дечја зараза — скерлетна грозница или какав разбарушени анђео страшнога суда — чији је био позив да казни грехе нових поколења. Она је узвикивала и ништала страшним гласом од кога су, сумње нема, дрхтала срца у дечјим грудима. По завршеној победи Бисерка се мирна врати мајци и с осмехом гледаше јој у лице.

Без даљих сметња стигоше до гувернерова стана. То је била огромна дрвена кућа, сазидана по начину од кога се види још неколико примерака у улицама наших старијих градова; сала маховином обраста, склона паду, тужна изгледа са многим жалосним и веселим догађајима, помињаним или заборављеним, који су се одигравали у њезиним суморним собама. Ипак је из ње тада долазила некаква свежина и веселост која је сијала из сунцем осветљених прозора људскога стана у који смрт није никад ступила. И докста је весело изгледала, јер су зидови били оле-

љени неком врстом малтера у који беше углављено комађе разбијена стакла; тако да кад сунце при заласку косо удараше о лице грађевине, она је блистала и сијала као да су дијаманти били нештедимце бацани. Овај сјај више би привлачио Аладинову дворцу него конаку старог, суморног пуританског старешине. Била је украшена чудним по изгледу кабалистичним фигурама и јазвијама, по особеном укусу доба, које су биле израђене у малтеру док је био свеж, а сада су очврснуле и окамениле се за дивље доцнијих времена.

(НАСТАВИЋЕ СЕ)

Беч, марта 1901. год.

(СВРШЕТАК)

E. Hildebrand (Берлин): „Христос на Маслиној Гори“. Слика је јемачно узео за мотив Јеванђелиста Луку, гл. 22. ст. 39.—44.: „... отиде по обичају на Гору Маслиску; ... и клекнувши на колена мољаше се Богу говорећи: Оче! кад би хтио да пронесеш ову чашу мимо мене! али не моја воља него твоја да буде. А анђео му се јави с неба, и кријепи га. И будући у борењу мољаше се боље; зној пак његов бијаше као капље крви које капаху на земљу.“ — После овог навода из Новог Завода не бих имао много ни да пишем, јер је садржина слике јасно изречена. Израда пак слике одлична је, а особито је 43. стих ефектом светлости представљен: анђела не видимо, али је небесна светлост озарила Сина Божјега, те је дугачка хаљина Христова добила нарочити сјај...

L. v. Fleisch-Brunnen (Минхен): „Adagio“. У музици је *adagio* нешто што дирне човека до срца, за сликарство је оно веома погодан мотив — за вештог сликара. Сећам се једне слике из Јубиларне Изложбе 1898. год., опет „Adagio“ (*J. Kinzel*, Беч — в. 11. и 12. бр. „Искре“, 1898. год.). И тада беше овај мотив дивна прилика за сликара, где му је требало представити сву силну овог божанственог *adagio* у музици; беше једна реконвалесценткиња, у наслоњачи, где пажљиво и замишљено слуша, што јој он на виолини свира: то јој односи тугу и бол, и њу ће они звуци отргнути од болесничке постеље (неоспорно је да јој је и наша „латинска кујна“ помогла). — У садашњој изложби је опет један *Adagio*: нежна и вита цура, нама с прозгла, седи у вече за пијанином и свира — *adagio*. А да овај темпо из музике добије и своју особиту мекоту на слици, сликар је за то изабрао вече. Две лампе на пијанину, обе на истом дршкуну, бацају кроз црвени и зелени шешир помешану светлост на њено лепо и мило лице, те у оном сутону изгледа од ванредне нежности; руке притисле дирке, па се чини и акорд се чује (да сам музикалац, могао бих рећи и који — јер су дирке — веома јасно израђене!).

На реду ми је поменути и Пајине слике, и ако бих најрадије о њима, као посласници, после говорио. Навлаш их до сад нисам поменуо, да бих тако што већу радозналост изазвао. *П. Јовановић* изложио је две слике: једну велику: „Свадба лотриншког Херцога Ферја IV и хабзбуршке Јелисавете“ и једну малу: „Арнаути“.

При опису прве Пајине слике послужићу се речима једног фељетонисте бечког листа „*Neue Freie Presse*“ — што ће ми јемачно бити допуштено. „Јовановићева слика „*Herzog Ferry IV von Lothringen führt Elisabeth von Habsburg heim*“ са свим је на колористичкој основици. Он не тежи за контрастима између јасног и тамног, већ му је све у најотворенијим, веселим бојама, при неутралној светлости, при чем он долази до ефеката који подсећају с једне стране на средњовековне минијатуре а с друге на Гобленову технику. Наравна ствар да Јовановић због тога не одбацује и модерне сликарске ефекте, и тако је он насликао у плавичастом ваздуху један замак, који се уз-

диже пут неба. Тамо се уздижу и многа копча и заста-вице, а са црвено-белих држаља лепршају се ружичасти бар-јаци. На којима се приближују сватови, пред којима јаше трубачи; у средини су кнез и кнегињаца; коње им воде пажеви, беличасто одевени, а за њима многи витезови. Коњи су покривени дугим, грбовима искићеним покривалима, што ванредно изгледа. Кнежев коњ је покривен као сундокрет жутиим огртачем, поврх кога је као крв румено седло; на кнезу је плавичасто одело и свилени жути огртач. Около њих свуда народ, несео и радознао — трчи“. Лице Јели-савете Хабзбуршке одаје једну лепотицу: весела и срећна што је крај свога војна, оборила је она смерно очи и једна да ако испод трепавице на њ гледа... Довољно је само рећи да је слика Пајина — па је и суд о њој готов: његова кичица слика живот, његове слике живе а гледаоци пред њима дину, изгледа, исти ваздух и осећају са оним лицима!...

Друга му је слика веома мала, али за то до ситнице израђена — „Арнаути“, тако омиљени предмет Пајин. Озбиљна и намрштена лица корача овај горски син; дугу, танку пушку турио за врат и држи је обема рукама. Сама је појава да кажем „марцијална“; голи криш у зачељу слике даје јој и особити изглед.

Нарочита сала посвећена је пок. *Беклину*, о којем је новине изашло у 2. бр. „И. Искре“ од ове године. С тога нећу ни улазити у дубље описивање. У сали се налази 10 Беклинових слика и једанаеста *S. Landsinger*-а „Портре Арнолда Беклина“. Између 10 слика Беклинових, које ћу по имену навести: Портре, Пролећна химна, Тритон, Рушевине на кршу, Рушевине крај мора, Клеопатра, Пан лови, Слика из младости графа Салма, — има и једна недовршена слика; смрт — она смрт, коју је он још пре толико година (чини ми се око седамдесетих) на једном својем портрету у зачељу направио, како свира на виолину — отргла му је кичицу из руку, пре него што је она и могла завршити слику која је у главном готова: „Рат.“ Он представља рат у облику три прилике на којима: Белона у средини а са стране Смрт и Пустошење. Смрт жури са положеном кдсом преко кула и кровова старог града; брадати човек, са разлепшаним црвеним огртачем, уздигао чекић, као израз пустошења и разорења, што му се и на лицу чита. Чудновата је прилика Белоне која је, у очајању зар због својег властитог недела, издигла руке и пустила се људи својег беснога коња. Из копита врга коњима крв. Ванредна силна говори из слике која својом тамном бојом одговара нише предмету него ли диспозицији сликаревој.“

Сем ове слике, сем „Клеопатре“ (слика ванредног ефекта), „Тритона“ и „Пана“ остале су први пут у једној бечкој изложби. Беклинове „Рушевине“ узносе и својим колоритом то име: мрко, скоро црно небо, заталасано море, једва једна светлија пруга преко неба, где се облаци, црни и црни але слутње раздвајају, галегови који падају на рушевине негдашњег замка.

Има и једна слика, која се броји у најзначајније појаве ове изложбе — за Аустријанце: слика Тиролаца *A. Egger-Lienz*-а (Беч): „Распеће“ (*Das Kreuz. Eine Episode aus dem Freiheitskampfe in Tirol, 1809.*). Мотив јој је овај: Кад су Французи 1809. напали и на Тирол, устало је и мало и велико да се бори. Били су то огромни напори слабо наоружаних Тиролаца. Скоро скрхани и малаксали раз-бегли су се и повлачили ови борци за слободу. Пред једним распећем (католички обичај) клечи читава маса људи и моли се Вишњој Сили да јој уклони ову наједају с врата. У томе веко дике високо распеће и громким гласом закле и позва све да се боре до последње капљи крви, да се напредну и последњи пут и огледају могу ли сло-мити силу непријатељу! То поможе; нова храброст ули се у срца Тиролаца и они јурише на непријатеља... 8. август 1809. г. донео им је и победу! Напред жури један жилави старац, у рукама држи крваву кдсу, као утвара смрти, из очију му сева освета и одлучност. За њим чита-таво јато босих и храбрих Тиролаца, косама и секирама наоружани — јуре у смрт да победу извојују! Типови су на слици верни и изразити. Боја је веома диван акорд из мрких прелааз пепељасте, ружичасте и љубичасте боје... Један свечан тренутак — то су борци за слободу! Овом

се сликом у првом реду могу поносити Тиролци, у толико више што је и сликар чедо њихових кршева...

И друга једна слика од тога уметника „Покајник“ показује величину његова дара. Босоног и подеран, на лицу му се чита беда и кајање, корача под тешким бременом једног великог крста изнурени човек...

Не могу обилази још једну слику — из историје: *U. Chesca* (Париз) — „Пропаст Помпеје“, онај страховити приказ, кад је Везув први пут обелоданио сва страшила, која у себи скрива! Ефекат је велики: на врат на нос бежи све од страшила природне силе, и пешнице и на коњу и у колима; шти се гледа на слабе жене, нити на нејаку децу, шти на изнурене старце — све то руни и обара једно другога, тражећи у првом реду спас за себе. И у позадини слике види се оно страшило, она црвени, која као из кабла лије, помешана са пепелом и загушљивом паром; и море се усукмешало. Један страховито величанствени приказ!...

Пејзажи су ове године слабије заступљени него ли иначе, јер нема „Hagenbund-a“, али ипак за то има ванредно лепих слика. Кад бих хтео само да се на главније огранчичим, онда би ми ваљало — бар још овозовико да пишем! И за то љу бити краћи; поменућу само неколико, ма да и стали заслужују пуну хвалу, као *Dagant*, *Tomes* и др. многи.

Има неколико изразитих слика које представљају или доба године или доба дана, као и. пр. *H. Mühlig* (Диселдорф): „Зима“ — свуда дебео снег; с леве стране белог друма пуше се димњаци на ниским кућицама, сиво небо се спустило на белу пољану, испред нас одмичу саонице. На један пањ крај пута пале вране. Један постарији човек води за руку детка; увијени добро корачају они по дебеломе снегу....

Или *A. Normann* (Берлин): „Последњи сунчани зраци“ — врхови високих кршева, који се пут неба дилу црвеникасти су од румених зракова сунца на заходу. Оно је разасуло ту своју светлост и на облаке и на немирну површину водену.... *K. O. Matthaei* (Карлсруе) изложио је такође „Заливак сунца“ у једној ванредној слици. *W. Konz* (Карлсруе): „Вечерњача“ — у лакој огртачу на плећима, окренула нам једна мита женска прилика плећа и гледа на млад месец и вечерњачу која трепери у пуном сјају: ноћ се спушта.

E. Biedermann (Фрајбург у Баварској) — „Увело лице“: Јесен је већ у велико! Стазу у врту претрпало је суво лице, преко кога гази повисока цура и иде све даље кроз парк, где се крај поточића зауставља. Он јој својим језиком жубори и хита даље, каже јој „Збогом!“, а она у његови жубору зар чује и по неку тајну из — врта! Хе — Хе! Јесен је!...

H. Dahl (Берлин): „Ухваћени“ — са западне обале Норвешке. Високи кршеви норвешких фјордова губе се на десној страни у далекој перспективи, тамо где се и небо на море наслана, по којем се виде две удаљене лађе, из чијих се димњака мрки дим уздиже. С леве стране, у непосредној близини, виде се опет кршеви, по чијим се падинама налазе мале ниске кућице. Крај обале, на крају цветне ливаде, између два крша, седе двоје заљубљених и слатко ћеретају. На ливади, недалеко од њих, грудима према нама, заспала је једна мома, на десном рамену држи грабуљу а у левој руци ведрицу, окренула се и — злобно и сатански осмејкујући се гледа оно двоје крај мора. Ухватила их је!...

V. Jansa (Праг): „Између топола“ (*Pappelallee*). На обема обалама поточића уздижу се горостасне тополе, и тамо даље у шуми која се губи у мрком плаветниду. Небо је и ведро и покривено облацима; али плаветнило шуме, које се и к небу повлачи — слуги кишу!...

W. P. Keller-Rentlingen (Брук код Минхена): „Лето“. По дебелом хладу, који се пружа по мрко-зеленој трави, види се да је сунце добро прижегло. Лиснато дрвеће баца скоро непробојну сенку; овде-онде продрли сјајни сунчани зраци и осветлили малене кругове траве, чије зеленило одскаче од оног мрко-зеленог хлада....

R. Russ (Беч): „Јутро на Јадрану“. Слика је свакако веде близу Дубровника. С десне стране озидана обала и

град, лево недогледна перспектива мора. По небу се све више разастире светило дана, малени прамичци облака све више беле и нестаје их. Зора одавно пукла, дан осваја; по обали се виде наши Далматинци како иду у град. На мору, недалеко од града, пуши се димњак једне лађе; море трепери у таласињима. Боје су тако лепо пробране и на платно налагане, да се чини, осећа се онај свежи јутарњи дах који с мора долази и освежава! Мимо то, свежи те и — Српско Приморје!....

И *зајарство* је обилно заступљено, али, ма да има изврских радова, поменућу само две-три ствари.

Одмах, чим се уђе у прву дворану, види се једна велика (скоро већа од природне величине) статуа: *J. Benda* (Напуљ) — „Водена вила“ (*Wassernixe*), бронза. Да ова вила нема ни облигатног смокова листа — и да не помињем. Положај изврстан, а таква и израда. Вила стоји раширених руку, савице затворених очију; коса јој се замрсила и као таласом напред понесена.

X. Lepche (Берлин): „Нечиста савест“, бронза. Један мали вајарски рад, али пун значаја. Он је јемачно убица; снапа веома немирно, лице болом и страхом исписано. Више њега разне утвари: једна хоће да баца на њ тежак велики камен, а он то руком као да одбија; друга измахнула пожем, а из очију јој се освета чита; трећа се устремља на њ и запитала једном одсеченом главом, у чије је дуге косе ушлела своје прсте....

Па онда има и још неколико алегорија, као „Дунав“ и др. и подоста попреја познатих и знаменитих људи, али, бојим се и овим сам исцрпих све стрпљење! За [онај мах доста....

Гер. П. Ивезић

Вацлав Бројик, чешки сликар. — Месеца априла о. г. умро је у Паризу Вацлав Бројик, један од најславнијих чешких сликара који је проносио и прослављао чешко име далеко ван граница своје отаџбине. Бројик је рођен у сиротињској породици. Окренуши беле и грчине бедног живота, поузда се у своју моћ и таленат, те се одвоји од своје куће и радом, озбиљним до самопрегорења, поче крчити стазе овог живота. Под закрилом сликарскога генија, Бројик је дошао до ових дана уметничког живота, када му није било потребно брижити се да ли ће ова или она његова слика имати купца или не. Отворив свој сликарски ателје у Паризу, прослави се као ретко који туђин у Француској.

Вацлав Бројик родио се год. 1851. као седмо дете бавара Јосифа у Хамрима близу Трешовице (округ Пазовски). Када му беше три године, добије његов отац место у Смихову у фабрици познатог фабрикара барона Рингхофера. Када Вацлав пође у школу, испољи се његов сликарски таленат, јер су и табла и школске клупе биле ишаране његовим цртежима.

Год. 1876. постаде шефрт и буде примљен у фабрику за порцелан, где обрати на се пажњу неколиких пријатеља који се постараше да Вацлава прими Хаузер у своју сликарску школу, одакле ступи у Прашку Сликарску Академију. Свршивши је с ретким успехом отиђе у Дрезду где је радио код неколиких сликара. — У Дрезди је израдио слику великих размера „Краљичини сватови“ која се веома допаде. Овај рад знаменит је већ и по томе што је Бројика обележио као сликара хисторичара. Год. 1873. оде у Минхен где је радио код славног сликара Пилотија. После двогодишњег бавања врати се у Праг где је израдио неколико већих и мањих радова. Још у Минхену беше се Бројик познао са илустратором М. Андријоли-јем који беше у вези са чувеним Доре-ом. Путујући једном с Андријоли-јем, тако му се у Паризу допаде, да је брзо после тога отишао у овај модерни Вавилон на стално становање.

У почетку је имао тешких и мучних дана. Не беху га сачували ни прославили у *Салону* његови радови *Сватови Дагмаре* (1877.) и *Жртве верског фанатизма* (1877.). — Тек када изложи *Посланство чешкога краља Владислава Посмрчета француском краљу Карлу VII* (сад у Берлинској Галерији) доби Бројик медаљу II реда. Она га и сачува и прослави. Ту му је слику откупио Париски трговац и сликарски посредник Х. Седимајер те

омогући даље уметничко равијање. Доцније се Бројник и ожени ћерком овога трговца. Тако је Париз био од пресудног значаја за Бројников живот. Паузел кратко време професоровања у Прашкој Академији, Бројник је све остало време свог радног живота провео у Паризу, где га је и смрт затекла.

Год. 1883. израдњо је прослављену слику „Јан Хус пред Сабором у Коснице“. Осим ове прослављене име и његово и чешког народа ови радови: *Колумб, Светковина код Рубенса, Цар Рудолф код свог алхемичара, Певач балада, Избор чешкога краља, Екзекуција после боја на Белој Гори, Цар Карло IV с Петрашком и Лауром у Авинјону* и т. д. и т. д.

Бројник је био витез Француске Легије Чести, био је члан Чешке Академије Наука и Уметности, а 1877. г. добио је и титулу племића.

Ј. Зд. Р.

У сеоској крчми (сликао Ј. Ревес). — Како је сад мирно, рекао би идилнично у овој мађарској сеоској крчми. Скроман разговор, исто као и пантак пред гостима, веје у ова четири зида, четири нема сведока и бурних весела и дивље дреке и бесних туча. Али чекај само, док се спусти вече и док се врате чикони са пшете, ожигеће сеоска крчма, „размађариће се“ жедни гости: биће ту и грљења и посеве, и чараша и туче, јер иначе ово не би била мађарска сеоска крчма. —

Сељачко коло (сликао В. Тителбах). — Свечаник је, па се село скупљило пред механом; ту је некако највише простора, а не мора се ни жеђ водом гасити. Вије се коло; угња се, како се то вели, земља под ногама; несташна посковница не престаје, а по неки играч хоће по каткад и ништољем да изрази своје одушевљење. Још мало па ће и поћ. Старији су већ жељни одмора, а омладина би могла још остати, кад би старији допустили и кад неби требало сутра пре рођаја сунчева устата на посао. —

Tu felix Austria nibe! (Сликао В. Бројник). — Максимилијан I. немачки цар, био је један од оних срећних владалаца који је без крви ширио границе своје царевине. „Докле други воде ратове, ти срећна Аустрија славај бракове!“ изрека је која је постала за његова времена. Оженио се тако сам, оженио је врао срећно и сина, а наша слика представља акт венчања његова малолетног унука Карла са шпанском принцесом која је у мирас носила шпанску круну. Како је тај моментат према историјским подацима израдњо В. Бројник, представља наша слика која је у маонштву Бечкога Музеја. —

Манастир Горњак. — У клисури, којом Млава из Хомаља отиче, у склопу брегова и планина наводи се манастир Горњак. Он је поред саме реке, на њеној левој обали, и не види се из далека, већ тек онда кад се прела њ дође. Више њега уздиже се кршна, каменита страна Крилана, висном од неколико стотина метара, која чини те овде сунце ваља рано залази. — Горњак је задужбина кнеза Лазара, коју подиже 1380. године.

Кнежев долазак (слика из српско-турског рата 1876.—78. г.). — Војска је већ ушла у ослобођени град, грађанство се изгрљало са ослободницима. Сад ће и кнез! Пашин коњак украшен је како се најлесне могло. А по улцима и пред коњаком гомила одушевљених грађана и сељана очекују кнежев долазак. Чисто родољубље надима им груди, и једва чекају да дође Он, кога већ одавно очекују. А глас иде од уста до уста кроз неослобођено Српство: „Почело је већ! Не ћемо ни ми дуго чекати!“ — Дао би Бог!

Канија Нишке тврђаве (слика из српско-турског рата 1876.—78. г.). — Шта је Ниш у средњем делу Балканског Полуострва и какав му је значај од његова постанка па све до данас, добро је познато свима који се баве о проучавању овог нашег крвавог полуострва. Када је српска војска 1878. г. дошла под Ниш, нашла је се пред препонам коју је ваљало или уклоити или помрчити сјај српскога оружје. Није овде место да онширно причамо о опсади Ниша, али каква је то опсада била, сведочи и ова канија на којој се добро види туча српских ђулади.

Збег (слика из српско-турског рата 1876.—78. г.). — Муке и болове српског становништва о трајању српско-турског рата, његов тежак и опасан положај према турским необузданим ратницима, показује и ова слика српског збега у време најљуће зиме. Стрени и најај се! боху крајње границе њихова духовног живота. Али Бог који чува Србију и Српство испунио им је наде, јер су у сузама радосницима дочекивали српске ратнике да се са њима врате на своја напуштена огњишта која су од тада заштићена од самовоље туђинских власти и обести необузданих Арнаута.

Болничка барака (слика из српско-турског рата 1876.—78. г.). — Ево изгледа оних привремених болничких зграда у којима је узависана прва лекарска помоћ рањеницима. Одавде су рањеници упућивани или у сталне болнице па дуже лечење или поново у бојне редове као излечени. —

Теслине и Д'Арсонвалове струје.

Између свих новијих проналазака на пољу електрично без суње су, после Рентгенових зракова, највише изазвале пажњу т. зв. Теслине струје, не само у научним и техничким круговима него и у широј публици. Као што је познато, наш Србин Никола Тесла, који живи у Америци, успео је да изазове струје ванредно високог напона, које се брзо мешају, одликујући се палним изазом значајних физичких особина. При својим огледим Тесла је полазио са чисто практичног гледишта; он смислише да усавршавањем апарата што производе струју изазове и у обичном ваздушном простору оне чудновате светлосне појаве, што се опажају код струја јаког напона и веома великог броја ме-

њања, кад се пропусте кроз проређени ваздух. Повињавање електричног напона ласно је било постићи употребом справа које прикупљају напон, т. зв. кондензаторима, чји је најпростији представник позната заједнока боца. Ну узвожавање прекида струја беше, као технички успех, последица научних истраживања чувеног физичара Херца. Овај је још раније доказивао, да електрични светлац, који између два кондензатора прескаче, није проста светлосна појава, него резултат небројених појединачних испривањања светлаца, који се оку чине као један светлац с тога, што наша мрежњача није кадра да одвојено преради светлосне појаве што ванредно брзо следују. Да би добио брзо измењене струје, Херц је уметно прекидалицу светлаца у спроводни пут примарног калема индукционог апарата. Као што је познато, сваки прекид струје у примарном калему изазива т. зв. индукциону струју у секундарном калему апарата; та је појава позната и на обичним индукционим апаратима, који се много употребљавају за техничке и лекарске сврхе. На тај начин постојаше у секундарном калему апарата панаменичне струје у великом броју. Тесла је умео оне резултате истраживања веома

корисно да примени; он је најпре удесно врио јаке индукторе и спровео наменачне струје секундарног казема понова¹ у примарни казем другог апарата, у чијој секундарној спирали сада се појавише струје са ванредно брзом оменом (неколико стотина хиљада у минути) и високим напонам. Овим путем успео је Тесла да произведе светлост без мерљивих топлотних таласања, т. зв. хладну светлост или светлост будућности. Даље је знао Тесла да се ови струјни таласи боље спроводе кроз ваздух него ли кроз металне спроводнице, дакле сасвим супротно дотадашњим опажањима; на овој појави оснива се и Марковијево телографирање без жица, које у последње време у великој мери привлачи општу пажњу. У опште физичке појаве, што их је Тесла проучавао, могу имати веома значајних практичних последица.

Скоро у исто време кад и Тесла, али независно од њога, проучавао је и француски физиолог Д' Арсонвал исти проблем као и Тесла, али са другог становишта; чудним случајем, који се кадигто дешава у области мисли, он је успео да конструира апарате, који у начелу потпуно одговарају Теслиним апаратима, Д' Арсонвалов проналазак беше у почетку само за физиологе од интереса, с тога није на њ обраћана општа пажња; али је исти потпуно независан и шта више раније објављан, Д' Арсонвал је градно огледе о електричном надражењу мишића и живаца; у току истраживања имао је да испита утицај брзих узасобних надражаја, што је могуће већег броја. При томе је с чуђењем приметно, да је познато грчење мишића, што следује сваком надражају, опадало по јачини, почев од извесног броја струја, па је најзад и сасвим престало. И сам Тесла је запазио да оваке струје ни у колико не шточе човеком телу, шта више да се оне, изузев лако осећање топлоте, уопште једва примећују. Д' Арсонвал је протумачио ову чудну појаву овако: као што наша чула, и. пр. око, ухо могу да приме и разраде светлосне и звучне таласе само извесног броја трептања, тако исто могу осећајни и покретачки живци да одговарају само на оне надражаје, који за јединицу времена не прекорачују одређен број. Вило је близу памети да се испита, да ли ове струје, које на наше живце једва утичу, изазивају у органима можда друге, физиолошке учине, који би били значајни у практичном или теоретском погледу. Д' Арсонвал је последњих година вршио ова испитивања веома марљиво, и апарати што их је саставио, много личе на Теслине. Да би изазвао утицаје струја на извесне делове тела, он се послужио малим каземом, који се с помоћу спроводних жица везивао са телом; а цело тело је међутим излагано утицају наизменичних струја високог напона у великом солениду, везиву сличном, у коме могаше човек управо да стоји. Огледа учинени најпре на животињама дадоше ове значајне резултате: струје производе у првом реду знатно повишавање крвног притиска, за тим веома побуђују промет градива, веома појачавају појаве сагоревања у организму. Ово последње није само последица увећаног притиска крви, већ се могаде доказати и на створенима од једне ћелице, без крвних судова, и. пр. на бактеријама. Из свега овога излази, да струје Д' Арсонвалове, супротно осталим електричним чиниоцима, не утичу на живчани систем, већ имају моћан утицај на живу ћелицу тела, чије промете оне непосредно подстичу.

Вило је близу памети да се они учини употребе за лекарске сврхе у оним болестима, које се оснивају, по суштини својој, на застоју или недовољној енергији промета градива, дакле при костоболи (подагри), реуматичним болестима, шећерној болести, болесној гојазности и неким нервозним обољењима. У том правцу су Д' Арсонвал и други француски лекари правили огледе и њихови су извештаји прелуни хавао о постигнутим сјајним успесима, нарочито код шећерне болести, костободе и оним нервозним болестима које су постале на реуматичној основи. Пољско су испала и марљива испитивања Д' Арсонвалова на болесницима од гојазности и шећерне болести.

Оволико је за сада испитано о медицинском значају Д' Арсонвалових струја. У првом реду градивни су француски лекари огледе ове врсте, али их у најновије време и други лекари прихватили. Тако је берлински проф. Д. Ајенбург (Eulenburg) саставио сличну спиралу за тачна физиолошка и терапевтичка истраживања. Према свему може се рећи, да овај најновији облик електричне енергије много обећава у лекарској вештини.

(По III. Ztg.)

Н. М. И.

„НОВА ИСКРА“ излази сваког месеца. — Цена: на год. 16, по год. 8, четврт год. 4 дин.; ван Србије: год. 10 фор. или 20 дин. у злату. Претплата и све што се тиче администрације шаље се Р. Ј. Одавићу, власнику „Нове Искре“, Љубићка бр. 8.

Власник и уредник Р. Ј. Одавић.

Краљевско-Српска Државна Штампарија

* 30. априла о. г. одржана је у Новом Саду свечана седница Књижевног Одељења у спомени Др. Илије Огњановића — Абуказема. О раду и заслугама покојниковим говорио је Др. Милаш Савић.

* Српска Академска Омладина у Бечу приредила је свечани комере у част и славу Светозару Милетићу, Никола Стојановић, правник, говорио је том приликом о животу и раду покојникову. — И Београдска Великошколска омладина одржала је 10. о. м. концерт за подизање споменика великом родољубу Милетићу. У разноврсном програму нарочито се истакла говор проф. Љубомира Јовановића о покојникову животу. —

* Српска Академија Наука и Уметности расписује, из фонда арх. Н. Дучића, награду од 1000 динара за расправу или монографију или цеог дела из српске историје.

* Г. Ј. Ђ. Авакумовић прикупио је за штампање многе своје судске одбране и говоре у скупштини. Цела збирка рапореджена је у неколико књига (по 10 шт. табака), а свакој је цена: за Србију 1. 50 дин. а за остале земље 2 круне. Претплату из Србије за прву књигу прима Г. Авакумовић, а из туђине књижара Г. Кона у Београду.

* Друштво Св. Саве спрема својим члановима IX књигу *Брство*. Поред до сада прикупљених рукописа, уредништво позива родољубне српске књижевнике да шаљу своје радове Г. Момчиљу Илићу, друштвеном тајнику, јер ће се 30. јуна сви одабрани рукописи предати штампарији. Примљеним за *Брство* прилозима даје се награда према утврђеним правилима. —

* 9. маја о. г. освештен је иконостас српске православне цркве у Долову (Банат). Грађевински нацрт за иконостас израдио је пок. проф. Драгиша Милутиновић, а иконе је сликао Паја Јовановић. Ивештаји са ове лепе свечаности са хвалом и поштовањем помињу и пок. Милутиновића и маестра Пају.

* „С. П. Вједомости“ доносе веома похвалан реферат о *Босни и Херцеговини*, књизи Г. Боже Никашинића. Колико нам је познато, опширан извод овог његова рада преводи се на руски језик и биће у засебној књизи штампан.

* Српска Краљевска Влада решила је да се израда споменика Краља Милана повери Париском окултору Антоану Мерсију. За статује и припремне радове дато је 40.000 динара.

45 издање Чупићеве Задужбине: *Додатак поменнику од 1888. — Знаменити људи у српскога народа који су преминули до краја 1900.* Написао М. Ђ. Милићевић. У Београду, у Српској Краљевској Штампарији 1901. 8°, стр. I—III + 198. Цена 2 динара.

Развитак Технике у 19 столећу и њени утицај на културу. Предавање. Држао у дворници Вел. Школе 6. маја К. Савић. Београд, Електрична Нова Тргов. Штампарија, 1901.— 8°, стр. 44. Цена 0.50 дин.

Бул-Маршана приказња. Приповетка. Написала Јелена Јов. Димитријевића. У Београду, Штампано у Државној Штампарији Краљевине Србије, 1901. — 8°, стр. 109. Цена 1 динар (може се добити код писца).

Алекса Шантић: Пјесме. У Мостару, 1901. Надавачка књижевница и штампарско-умјетнички Завод Пахера и Кисића. 8°, стр. 189. Цијена 2 круне.